

Toimiva lastensuojelu

TOTEUTTAMIS- SUUNNITELMA

Vuosille 2014–2019

KUVAILEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	14.5.2014
Tekijät	Toimeksiantaja
Marjo Lavikainen ja Annika Juurikko (toim.)	Sosiaali- ja terveysministeriö
	HARE-numero ja toimeksiantamispäivä
	STM071:00/2012, 10.9.2012

Muiston nimi
Toimiva lastensuojelu -toteuttamissuunnitelma vuosille 2014–2019

Tiivistelmä

■ Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmä on sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta toiminut ajalla 10.9.2012–14.6.2013. Selvitysryhmän loppuraportti Toimiva lastensuojelu on julkaistu sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita sarjassa (2013:19). Toteuttamissuunnitelma pohjautuu työryhmän esityksiin ja näistä saatua lausuntopalautteeseen. Suunnitelma huomioi selvitysryhmän työn jälkeen tapahtuneet muutokset.

Selvitysryhmän ehdotusten pohjalta muotoillut toimenpiteet on jaoteltu suunnitelmaan asiakokonaisuuksiksi. Osa toimenpiteistä on jo käynnistetty. Valmisteilla ovat muun muassa viranomaisopas ja koulutuskokonaisuus tietojen vaihdosta ja salassapidosta sekä lastensuojelututkimuksen koordinaation vahvistaminen.

Yhteensä yhdeksän toimenpidetä käynnistetään vuosien 2014–2015 aikana. Näihin sisältyvät muun muassa ilmoitusvelvollisuus poliisille lapsen kohdistuneesta väkivallasta, sosiaalihuollon tuen ja palvelujen tarjoaminen lapsiperheille vahvemmin myös ilman lastensuojeluasiakkuutta sekä maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden tarpeiden selvittäminen ja huomioon ottaminen.

Neljä toimenpidettä sijoitetaan vuosien 2015–2019 aikana toteuttavaksi. Näihin kuuluvat lastensuojelun asiakirjojen laatimisen täsmentäminen asetuksella, lastensuojelun asiakasprosessien kehittäminen, lapsen suojelu huoltoriidoissa sekä tehtävärakennesuosituksen tarkistaminen.

Asiasanat

lastensuojelu, lapset, perheet

Sosiaali- ja terveysministeriön
raportteja ja muistioita 2014:19

Muut tiedot

www.stm.fi

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-00-3496-2
URN:ISBN:978-952-00-3496-2
<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3496-2

Kokonaissivumäärä

37

Kieli

suomi

SOSIAALI- JA
TERVEYSMINISTERIÖ

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	14.5.2014
Författare	Uppdragsgivare
Marjo Lavikainen och Annika Juurikko (red.)	Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet
	STM071:00/2012, 10.9.2012

Rapportens titel

Fungerande barnskydd. Verkställighetsplan för åren 2014–2019

Referat

■ Utredningsgruppen för Fungerande barnskydd har på uppdrag av social- och hälsovårdsministeriet arbetat under tiden 10.9.2012–14.6.2013. Utredningsgruppens slutrapport Fungerande barnskydd har publicerats i serien social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior (2013:19). Verkställighetsplanen baserar sig på arbetsgruppens förslag och feedbacken från utlåtandena. Planen beaktar de förändringar som inträffat efter utredningsgruppens arbete.

Åtgärderna som formulerats på grundval av utredningsgruppens förslag har i planen delats in i sakhelheter. Vissa av åtgärderna har redan inletts. Bland annat är en handbok för myndigheter och ett utbildningspaket om informationsutbyte och sekretess samt stärkande av samordningen av barnskyddsforskningen under arbete.

Totalt ska nio åtgärdshelheter inledas under åren 2014–2015. Dessa omfattar bland annat anmälningsplikt till polisen om våld mot barn, bättre tillhandahållande av socialvårdsstöd och -tjänster för barnfamiljer även utan ett klientskap inom barnskyddet samt utredning och beaktande av behoven hos barn och familjer med invandrabakgrund.

Fyra åtgärder passas in för att genomföras under åren 2015–2019. Dessa är precisering av utarbetandet av barnskyddshandlingar genom förordning, utvecklande av klientprocesserna inom barnskyddet, barnskyddet vid tvister om vårdnad om barn och revidering av rekommendationen för uppgiftsstrukturer.

Nyckelord

barnskydd, barn, familjer

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2014:19

Övriga uppgifter

www.stm.fi/svenska

ISSN-L 2242-0037

ISSN 2242-0037 (online)

ISBN 978-952-00-3496-2

URN:ISBN:978-952-00-3496-2

<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3496-2

Sidoantal

37

Språk

finska

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

SISÄLLYS

1	Tausta selvitysryhmätyössä	7
2	Toimenpiteet	8
2.1	Jo käynnistetyt toimenpiteet	8
2.1.1	Viranomaisopas ja koulutuskokonaisuus tietojen vaihdosta ja salassapidosta ...	8
2.1.2	Lastensuojelututkimuksen koordinaation vahvistaminen	9
2.1.3	Lastensuojeluilmoituksia koskeva tutkimus	9
2.1.4	Tietopohjan ja palveluprosessien kustannusseurannan vahvistaminen	10
2.1.5	Viranomaisyhteistyötä ja tietojen vaihtoa koskevan sääntelyn selkeyttäminen .	12
2.1.6	Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen valtakunnallisesti	13
2.1.7	Lasten huomioiminen aikuisten palveluissa	14
2.2	Uudistukset, jotka liittyvät kunta- ja palvelurakenneuudistukseen	16
2.3	Toimenpiteet, jotka toteutetaan vuosina 2014–2015	18
2.3.1	Ilmoitusvelvollisuus poliisille lapseen kohdistuneesta väkivallasta	18
2.3.2	Sosiaalihuollon tuki ja palvelut lapsiperheille ilman lastensuojeluasiakkuutta ...	18
2.3.3	Lastensuojeluilmoituksen tehneelle viranomaiselle tieto lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta	20
2.3.4	Maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden tarpeiden selvittäminen ja huomioon ottaminen	20
2.3.5	Moniammatillisen asiantuntijaryhmän tehtävien selkiyttäminen	22
2.3.6	Palvelusuunnitelma lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vanhemmille	23
2.3.7	Raskaana olevien henkilöiden subjektiivinen oikeus sosiaalihuollon päihdepalveluihin.....	25
2.3.8	Jälkihuollon varhainen valmistelu	26
2.3.9	Tuetut ja valvotut tapaamiset	27
2.4	Toimenpiteet, jotka toteutetaan vuosina 2015–2019	28
2.4.1	Lastensuojelun asiakirjojen laatimisen täsmentäminen asetuksella	28
2.4.2	Lastensuojelun asiakasprosessin kehittäminen	29
2.4.3	Lapsen suojelu huoltoriidoissa erityisesti silloin, kun ulkopuolisilla on huoli lapsesta	30
2.4.4	Tehtävärakennesuosituksen tarkistaminen	31
3	Muita ehdotuksia	33
4	Suunnitelman seuranta	37

1 TAUSTA SELVITYSRYHMÄTYÖSSÄ

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmä on sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannosta toiminut ajalla 10.9.2012–14.6.2013. Selvitysryhmän muodostivat ylisosiaalineuvos Aulikki Kananojan johdolla pääsihteeri, dosentti Mirjam Kalland, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, dosentti Jari Sinkkonen, dosentti Matti Rimpelä ja vanhempi rikoskonstaapeli, kokemusasiantuntija Sami Isoniemi sihteereinään neuvotteleva virkamies Marjo Lavikainen (STM) ja kehittämisspäällikkö Mikko Oranen (THL). Selvitysryhmän tehtävänä on ollut arvioida lastensuojelun tilaa Suomessa ja asettamispäätöksen mukaisesti:

- selvittää pikaisesti viranomaisten toimintatapoihin ja viranomaisyhteistyön toimivuuteen liittyvät ongelmat lastensuojelussa
- selvittää tietojen vaihdon ongelmat viranomaisten välillä sekä arvioida tähän liittyvien salassapitosäännösten toimivuus
- arvioida, miten ennaltaehkäisevät toimet niin lastensuojelussa kuin lasten ja lapsiperheiden palveluissa toimivat
- arvioida lastensuojelulain toimivuutta ja sen resursointia sekä lain nojalla annettavaa ohjeistusta
- arvioida lastensuojelun johtamista, asiakastyön toimintamalleja ja koulutustarvetta
- arvioida lastensuojeluilmoituskäytännön toimivuutta
- tehdä toimenpide-ehdotuksia havaittujen ongelmien korjaamiseksi ja lainsäädännön muuttamiseksi.

Selvitysryhmä on tarkastellut palvelukokonaisuutta laajasti ja kiinnittänyt erityistä huomiota lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen, avohuoltoon ja niihin sisältyvään yhteistyöhön. Selvitysryhmä päätyi esittämään kaikkiaan 54 toimenpidettä lastensuojelun kehittämiseksi.

Selvitysryhmän loppuraportti lähetettiin 20.6.2013 lausuntokierrokselle 81 yksittäiselle taholle sekä Suomen kunnille, hallinto-oikeuksille, aluehallintovirastoille, sairaanhoitopiireille ja sosiaalialan osaamiskeskuksille. Lausunnot pyydettiin toimittamaan 30.9.2013 mennessä. Ruotsinkielisille tahoille lausuntopyyntö lähetettiin elokuun alussa ja näitä tahoja pyydettiin toimittamaan lausunnot 15.10.2013 mennessä. Lausuntopyynnössä pyydettiin jakelussa mainittuja tahoja antamaan lausuntonsa työryhmän loppuraportista.

Lausuntoja annettiin yhteensä 138. Näistä 56 lausunnossa kommentoitiin sekä lastensuojelun laatusuosituksia että loppuraporttia ja lopuissa pelkästään loppuraporttia. Eniten lausuntoja saatiin kunnilta (57 kpl, 40 %), toiseksi eniten järjestöiltä (34 kpl, 25 %) ja kolmanneksi eniten valvontaviranomaisilta (Valvira, aluehallintovirastot) (11 kpl, 8 %). Muut lausunnot saatiin valtionhallinnon organisaatioilta (esim. ministeriöt, THL, Lapsiasiavaltuutettu) (13 kpl), oppilaitoksilta (11 kpl), puolueilta (8 kpl) ja sairaanhoitopiireiltä (6 kpl) sekä yksittäisiltä henkilöiltä tai yrityksiltä (2 kpl).

Toteuttamissuunnitelma pohjautuu työryhmän esityksiin ja näistä saatuun lausuntopalautteeseen. Toteuttamissuunnitelma huomioi selvitysryhmän työn jälkeen tapahtuneet muutokset; muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennetyö on edennyt siitä mihin tilanteeseen työryhmä aikanaan esityksensä antoi. Suunnitelmaan ehdotusten pohjalta muotoillut toimenpiteet on jaoteltu asiakokonaisuuksiksi. Osa toimenpiteistä on lainsäädännön muutokseen liittyvää ja osa toiminnallisen ohjauksen keinoin tavoitettavissa.

2 TOIMENPITEET

Tähän lukuun on koottu ne toimenpiteet, jotka sosiaali- ja terveysministeriö on joko jo käynnistänyt tai käynnistämässä selvitysryhmän ehdotusten pohjalta. Kunkin toimenpiteen kohdalla kuvataan sekä itse toimenpide että asiaan liittyvä selvitysryhmän ehdotus. Suluissa näkyvä numero on selvitysryhmän loppuraportissa esitetty, ehdotuksen alkuperäinen numero. Tällä jaottelulla pyritään helpottamaan ehdotusten ja käynnistettyjen toimenpiteiden toteutumisen seurantaa.

2.1 JO KÄYNNISTETYT TOIMENPITEET

Osa selvitysryhmän tekemistä ehdotuksista on ollut mahdollista käynnistää eduskunnan vuoden 2012 lopussa myöntämän lisämäärärahan turvin. Jo selvitysryhmän työskentelyn aikana nämä nousivat esiin aihealueina, joita on syytä alkaa toteuttamaan pikaisesti. Osa selvitysryhmän esiin nostamista aiheista on edennyt muussa viranomaisyhteistyössä ja myös tätä on kuvattu kunkin toimenpiteen kohdalla.

2.1.1 Viranomaisopas ja koulutuskokonaisuus tietojen vaihdosta ja salassapidosta

Selvitysryhmän ehdotus: Viranomaisille on laadittava opas ja toteutettava siihen liittyvä koulutuskokonaisuus lasten ja perheiden kanssa työskentelyyn liittyvistä velvoitteista sekä tietojen vaihtoa ja salassapitoa koskevasta sääntelystä. Opas ja koulutus tulee suunnata kaikille ammattiryhmille, joita velvoitteet koskevat ja ne laaditaan yhteistyössä keskeisten ammattiryhmien kanssa. Koulutus on toteutettava valtakunnallisesti kattavana. (4)

Toimenpide: Viranomaisille laaditaan opas ja koulutuskokonaisuus lasten ja perheiden kanssa työskentelyyn liittyvistä velvoitteista sekä tietojen vaihtoa ja salassapitoa koskevasta sääntelystä

Selvitysryhmän toimeksiannon taustalla oli perhesurmien herättämät kysymykset viranomais-toiminnan saumattomuuden toteutumisesta ja käytäntöjen toimivuudesta. Useat muutkin selvitykset ovat tuoneet esiin sen, että viranomaisyhteistyöhön on syytä kiinnittää huomiota. Muun muassa sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän käynnistämän ja terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttaman selvityksen¹ mukaan ainakin osa perhesurmista olisi voitu ehkäistä, mikäli viranomais toiminta olisi ollut toimivampaa ja selvät merkit ongelmista olisi otettu päätöksenteossa huomioon ajoissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut viranomaisyhteistyötä koskevan oppaan ja koulutuskokonaisuuden laatimisen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi. Tarkoituksena on tuottaa sähköinen opas, joka ohjaa lastensuojelun ammattilaisia ja lastensuojelun ilmoitusvelvollisten tietojen vaihtoa, salassapitoa ja yhteistyötä. Oppaan sisältöihin perustuen laaditaan verkkomodulikoulutus. Koulutus toteutetaan valtakunnallisesti kattavana.

¹ Selvitys perhe- ja lapsensurmista vuosilta 2003–2012, <http://www.intermin.fi/julkaisu/352012>.

Hankkeen projektipäällikkö on aloittanut tehtävässään 1.11.2013. Hankkeeseen on koottu poikkihallinnollinen toimitusneuvosto, jonka toiminta on käynnistynyt tammikuussa 2014. Toimitusneuvosto ohjaa oppaan ja koulutuksen sisällöntuotantoa.

Vuonna 2014 hankkeessa tavoitteena on muun muassa tuottaa oppaan sisältöjä, suunnitella ja rakentaa verkkomodulikoulutusta, käynnistää pilotointi sekä toimeenpanoon liittyvät neuvottelut. Opas ja verkkomodulikoulutus toteutetaan tiiviissä yhteistyössä eri sidosryhmiin, asiantuntijoiden, asiantuntijaverkoston ja kohderyhmän kanssa.

Aikataulu:	2013–2015
Toteuttajataho:	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

2.1.2 Lastensuojelututkimuksen koordinaation vahvistaminen

Selvitysryhmän ehdotus: Suomeen perustetaan valtionvarainministeriön tilaaman raportin tarkoittama kansallinen lapsi- ja perhetutkimuksen instituutti, jonka vastuualueeseen kuuluu myös lastensuojelututkimuksen tekeminen ja koordinointi sekä käynnistetään valtakunnallinen lapsi- ja perhetutkimuksen tutkimusohjelma. Instituutti ja tutkimusohjelma tulee selvitysryhmän ehdotuksen mukaan resursoida siten, että sillä on todelliset mahdollisuudet pitkäjänteisten tutkimusten toteuttamiseen. Instituutin perustamisen valmistelun selvitysryhmä on ehdottanut aloitettavan lastensuojelututkimuksen koordinaation vahvistamiseen keskittyvällä hankkeella. (29)

Toimenpide: Lastensuojelututkimuksen koordinaatiota vahvistetaan kehittämishankkeella.

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut lastensuojelututkimuksen koordinaation vahvistamiseen keskittyvän hankkeen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi. Hanke on käynnistynyt syksyllä 2013. Vuonna 2014 tehdään tarkennettu toimintasuunnitelma lastensuojelututkimuksen koordinaatorakenteen tuottamisesta ja kootaan lastensuojelututkijoiden verkosto. Lisäksi järjestetään teemaa käsittelevä tutkimusseminaari sekä tutkijoille suunnattu kesäkoulu. Ensimmäinen teemakooste suomalaisesta lastensuojelututkimuksesta julkaistaan loppuvuodesta 2014.

Hankkeen johtopäätöksien perusteella päätetään jatkotoimista lastensuojelututkimuksen edelleen vahvistamiseksi ja koordinoimiseksi.

Aikataulu:	2013–2015
Toteuttajataho:	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

2.1.3 Lastensuojeluilmoituksia koskeva tutkimus

Selvitysryhmän ehdotus: Sosiaali- ja terveysministeriön tulee käynnistää tutkimus, jossa tarkastellaan, millä kriteereillä eri toimijatahot tekevät lastensuojeluilmoituksia, miten ilmoituksia käsitellään lastensuojelussa ja millä perusteilla tehdään päätökset lastensuojelutarpeen selvityksen aloittamisesta ja asiakkuuden jatkosta selvityksen jälkeen. Samassa yhteydessä on selvitettävä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyvien uhkatilanteiden määrä ja luonne ja harkittava, onko mahdollistettavan lastensuojeluilmoituksen tekeminen kollektiivisesti. (5)

Toimenpide: Toteutetaan lastensuojelun asiakkaaksi valikoitumisen prosessia ja siihen vaikuttavia tekijöitä tarkasteleva tutkimus

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut tutkimuksen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi. Tutkimuksessa tarkastellaan lastensuojelun asiakkaaksi valikoitumiseen yhteydessä olevia tekijöitä ilmoituksen tekovaiheessa, ilmoitusten käsittelyssä sekä lastensuojelutarpeen selvityksessä. Samalla kartoitetaan myös sitä, minkälaisia uhkatilanteita ilmoitusvelvolliset ammattilaiset ovat mahdollisesti kokeneet ilmoitusten tekemiseen liittyen ja kuinka paljon tällaisia tilanteita on ollut.

Tutkimus on käynnistynyt syksyllä 2013 yhteistyössä Lasten Kaste-osahankkeen rahoituksella toimivan LasSe-kehittämishankkeen kanssa. LasSe-hankkeessa keskitytään lastensuojelutarpeen selvityksessä toteutuviin monialaisen työskentelyn, palveluohjauksen sekä lapsen kohtaamisen ja kuuntelemisen kysymyksiin. Hanke toimii ajalla 1.4.2013 – 31.10.2015 ja siinä on mukana kuntia viiden maakunnan alueelta: Etelä-Pohjanmaalta, Kanta-Hämeestä, Pohjanmaalta, Pirkanmaalta ja Päijät-Hämeestä sekä kolme sosiaalialan osaamiskeskusta: Pikassos, SONet BOTNIA ja VERSO.

LasSe-hankkeessa kertyviä aineistoja hyödynnetään tutkimuksessa ja tutkimuksen oma aineistonkeruu toteutetaan yhdessä hankkeeseen osallistuvien kuntien kanssa. Vuonna 2014 tuotetaan tutkimuksen tarkennettu tutkimussuunnitelma, suoritetaan aineiston keruu ja käynnistetään analysointi. Tutkimuksen raportointi painottuu vuodelle 2015. Tutkimusaineisto talletetaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon, jotta se on myös jatkotutkimuksen hyödynnettävissä.

Tutkimuksen johtopäätöksiä perusteella päätetään jatkotoimista, joita tulee tehdä lastensuojeluilmoituksia ja lastensuojelun asiakkuuden alkuvaihetta koskien.

Aikataulu:	2013–2015
Toteuttajataho:	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos yhteistyössä Lasten Kaste / LasSe -kehittämishankkeen kanssa

2.1.4 Tietopohjan ja palveluprosessien kustannusseurannan vahvistaminen

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmä teki useita ehdotuksia lastensuojelun tietopohjan vahvistamiseksi ja kustannusvaikuttavuuden selvittämiseksi:

- Lastensuojelun kustannusvaikuttavuuden selvittämiseksi tulee kehittää kokonaisten palveluprosessien kustannusseurantaa. (33)
- Määritellään kaikille lasten ja perheiden palveluille valtakunnallisesti yhtenäinen toimenpide- ja syylokiutus (palvelutarpeen arvioinnin kriteerit) ja tietojen vertailukelpoinen tallentaminen niin, että kuntien asiakasrekistereiden tiedoista saadaan valtakunnallisesti vertailukelpoista tietoa. (30)
- Selvitetään mahdollisuus perustaa kansallinen lasten hyvinvoinnin seurantarekisteri, jossa yhdistetään laajoista terveystarkastuksista saadut hyvinvointitiedot lastensuojelun ja muiden lasten ja perheiden palvelujen käyttötietoihin. (31)
- Keskeisten rekisterinpitäjien tulee tehostaa yhteistyötään niin, että vuosittain voidaan tuottaa yhdistettyjä tilastoraportteja lastensuojelusta ja siihen yhteydessä olevista teki-joistä. (34)
- Lainsäädäntöä muutetaan niin, että lastensuojelurekisteriä voidaan täydentää toimintatiedoilla ja toimenpiteiden syytiedoilla. (32)

- Lainsäädäntöä muutetaan niin, että se mahdollistaa yhtenäisen tiedonkeruun lasten ja perheiden palvelujen kokonaisuudesta. (35)

Toimenpide: Kehitetään kokonaisten palveluprosessien kustannusseurantaa ja vahvistetaan tietopohjaa.

Osa ehdotuksista etenee virkamiestyönä ja osa Lastensuojelun kehittämis- ja tutkimus – LaskeTut- hankkeessa (osahanke 2: Lastensuojelun vaikutuksia ja vaikuttavuutta sekä seuranta koskevan tietopohjan vahvistaminen vuosina 2013–15). Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut LaskeTut -hankkeen toteuttamisen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi.

LaskeTut -hankkeessa kartoitetaan sosiaali- ja terveyspalvelujen lapsi- ja perhepalvelutilastot, rekisterit ja tiedonkeruut sekä tietojen yhdenmukaistamis- ja yhdistämissämahdollisuudet. Rekistereistä jo löytyvää tietoa hyödynnetään yhdistämällä rekisterilähteitä ja tarkastelemalla asioita lastensuojelun ja perheiden palveluiden näkökulmasta. Hankkeessa kehitetään lastensuojelun avohuollon tilaston ja lastensuojelurekisterin ja määrääkaseurannan tietosisältöä. Lisäksi selvitetään lastensuojeluasiakkaiden palvelujen käytön, palvelupolkujen ja palvelujen käytöstä aiheutuvia kustannuksia sekä lastensuojelun asiakkuuden taustatekijöitä ja huostaanoton syitä. Lainsäädännön muutoksista päättäminen tapahtuu sosiaali- ja terveysministeriön kautta.

Lastensuojelun tietosisältöjä kehitettäessä huomioidaan sosiaalihuollon valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin liittyvä valmistelu, joka tähtää sosiaalihuollon asiakastietovarannon ja asiakaskirjojen arkiston (ns. KanSa) käyttöönottoon. Tätä varten mallinnetut lastensuojelun toimintaprosessit on saatavilla valtiovainministeriön julkisen hallinnon kokonaisarkkitehtuurin (JulkiICT) prosessipankista². Lastensuojelun asiakaskirja- ja tietosisältömallinnukset löytyvät puolestaan THL:n Sosiaalihuollon tiedonhallinta -sivustolta³. KanSa-kehittämistyö on koottu Kansallinen sosiaalihuollon asiakastietovaranto (KanSa) -yhteenvedo toteutusvaihtoehtoista ja linjauksista julkaisuun⁴. Kehittäminen tapahtuu THL:n johdolla ja tavoitteena on, että koko sosiaalihuollon asiakastietovaranto on käytössä vuonna 2020.

Suomen Kuntaliitossa toteutetaan vaikuttavuusmittarin kehittämishanketta vuosina 2013–2015, jonka tulokset ovat tärkeitä huomioida myös tämän kehittämistoimenpiteen osalta. Tutkimusprojektin tavoitteena on laatia numeerinen mittari, jolla voidaan arvioida lastensuojelun vaikuttavuutta. Valmistuvaa mittaria voidaan käyttää vaikuttavuuden tutkimuksen lisäksi työntekijöiden apuvälineenä asiakkaan palvelutarpeen arvioinnissa. Mittari seuraa perheen toimintakyvyssä tapahtunutta muutosta. Mittarin pilotoinnissa on mukana 11 kuntaa/kaupunkia⁵.

Aikataulu:	Hanketyö 2013–2015, Kansallisen sosiaalihuollon kehittäminen jatkuu vuoteen 2020.
Toteuttajataho:	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysministeriö

² http://prosessipankki.qpr.com/QPR2012-2/Portal/QPR.Isapi.dll?QPRPORTAL&*pudev

³ http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopakettit/tiedonhallinta/aineistot/kokonaisarkkitehtuuri

⁴ Laaksonen Maarit ym. THL työpaperi 5/2013.

⁵ http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/kuntatalous/tuottavuus/vaikuttavuus/lastensuojelun_vaikuttavuusmittari/Sivut/default.aspx

2.1.5 Viranomaisyhteistyötä ja tietojen vaihtoa koskevan sääntelyn selkeyttäminen

Selvitysryhmän ehdotus: Viranomaisten välistä yhteistyötä ja tietojen vaihtoa koskevaa säännökset lapsiperheiden, lasten ja nuorten tukea ja palveluja koskevissa laeissa tulee yhtenäistää, yksinkertaistaa ja selkiyttää. (3)

Toimenpide: Viranomaisten välistä yhteistyötä ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä lapsiperheiden, lasten ja nuorten tukea ja palvelua koskevissa laeissa yhtenäistetään, yksinkertaistetaan ja selkiytetään.

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportista annetuissa lausunnoissa noin 15 % nosti esille sen, että viranomaisten välistä yhteistyötä ja tietojen vaihtoa koskevia säädöksiä tulisi lastensuojelun kehittämisen myötä yhtenäistää ja selkiyttää. Lausuntopalautteessa tuodaan esille se, että säännösten selkeyttäminen ja osaamisen kehittäminen koulutuksin ja op-pain ovat tärkeitä viranomaisten välisen tiedonkulun kehittämisessä. Toisaalta huomautetaan, että kuntien erilaiset asiakastietojärjestelmät hidastavat yhteistyön tekemistä kuntien välillä ja tämän helpottamiseksi myös tietojärjestelmiä tulisi pyrkiä yhtenäistämään. Tiedonkulkuun liittyen kehoitetaan huomioimaan myös se, ettei tietojen luovuttamista tule sallia laajempaan kuin on välttämätöntä hoidettavan asian kannalta ja että oikeus tietojen vaihtoon ja luovuttamiseen tulee saattaa sille tasolle, että lapsen etu toteutuu. Toimenpide onkin kytköksissä jo muihin tässä toteuttamissuunnitelmassa esiteltyihin, käynnistettyihin toimenpiteisiin sekä sisäministeriön asettamaan viranomaisten välistä tiedonvaihtoa selvittäneen työryhmän työhön.

Sisäministeriö asetti 4.3.2013 viranomaisten välistä tiedonvaihtoa selvittävän työryhmän ajalle 4.3.2013–31.12.2013. Työryhmän tehtävänä oli laatia selvitys perhe- ja lapsensurmien ehkäisemiseksi ja estämiseksi viranomaisten välistä tiedonvaihtoa säätelevästä lainsäädännöstä ja mahdollisista ongelmista. Työryhmän asettaminen oli yksi sisäisen turvallisuuden ministeri-ryhmän päättämistä toimenpiteistä Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tekemän perhe- ja lapsensurmia koskevan selvityksen⁶ perusteella. Työryhmässä on ollut myös sosiaali- ja terveysministeriön edustus.

Työryhmän loppuraportissa⁷ kuvataan muun muassa keskeisiä säädöksiä, perhe- ja väkival-lan ehkäisyn ja estämisen kannalta keskeisiä viranomaisia ja muita toimijoita sekä niiden vä-listä yhteistyötä sekä esitetään työryhmän johtopäätökset ja esitykset jatkovalmisteluun. Ra-portin mukaan työryhmän työskentelyssä ei noussut esille perusteita muuttaa nykyisen säänte-lyn lähtökohtia. Työryhmä on kuitenkin päätnyt esityksiin eräiden tiedonvaihtoa koskevien säännösten tulkinnanvaraisuuksien selventämiseksi ja vähentämiseksi, hallinnollisten raken-teiden ja menettelyiden luomiseksi, lähisuhde- ja perheväkivallasta aiheutuvien yksilön ja perheen erityissosiaalipalveluiden ja tukitoimien järjestämisvastuun määrittämiseksi kunnille, oma-aloitteisten ilmoitusoikeuksien mahdollistamiseksi perustellun epäilyn tai vakavan huo-lenaiheen ja perheväkivaltaan liittyvän tuen tarpeen arvioimis- ja järjestämistilanteissa. Työ-ryhmä tukee myös Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän toimenpide-esitystä velvoitteesta ilmoittaa poliisille lapsen henkeen tai terveyteen kohdistuneesta rikoksesta. Työryhmän ehdo-

⁶ SM:n julkaisu 35/2012.

⁷ Perhe- ja lapsensurmien ehkäisy ja estäminen ja viranomaisten välinen tiedonvaihto. Työryh-män selvitys, Sisäministeriön julkaisu 1/2014, <http://www.intermin.fi/julkaisu/012014?docID=50162>

tukset vaativat toteutukseen jatkotyötä eri ministeriöiden kesken. Jatkotyön toteutumista käsitellään luvussa 2.3.1.

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteilla useita keskeisiä lakeja, joiden valmistelussa kiinnitetään huomiota viranomaisten väliseen yhteistyöhön ja tietojen vaihtoon koskeviin säännöksiin, joiden kehittämistarpeita myös viranomaisten välistä tiedonvaihtoa selvittävä työryhmä nosti esiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain kokonaisuudistus on merkittävä myös kaiken muun sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön uudistusten kannalta. Syksyllä 2014 on tarkoitus saada eduskunnan käsiteltäväksi esitys uudeksi sosiaalihuoltolaiksi, jossa olisi uusia säännöksiä tietojen vaihdosta ja viranomaisyhteistyöstä keskittyen asiakkaan edun mukaiseen tietojen vaihtoon lähtökohtaisesti asianomaisen suostumuksella. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädäntöä tarkastellaan tarpeellisiltaosin.

Useat muut tässä suunnitelmassa esitettävät toimenpiteet tukevat myös viranomaisten välistä yhteistyötä ja tietojen vaihtoa koskevia säännösten yhtenäistämistä ja selkiyttämistä.

Aikataulu:	Jatkuva
Toteuttajataho:	Lakien uudistuksista vastaavat

2.1.6 Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen valtakunnallisesti

Selvitysryhmän ehdotus: lastensuojelulakiin lisättäisiin säännökset kokemusasiantuntijaryhmien asettamisesta ja toiminnasta. (1)

Toimenpide: Kokemusasiantuntijaryhmätoiminnan leviämistä tuetaan valtakunnallisesti.

Noin joka viides lausunnonantaja kommentoi kokemusasiantuntijatoiminnan hyödyntämistä ja kehittämistä lastensuojelussa. Palautteen mukaan on hyvä, että asiakkaiden asiantuntijuutta arvostetaan ja kokemusasiantuntijuuden kautta tuleva tieto on nostettu esille lastensuojelun kehittämistyössä. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen vahvistaa lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta ja kuulemista palvelujen kehittämisessä. Selvitysryhmän ehdotusta pidetään lausunnoissa yleisesti tärkeänä, mutta palautetta annetaan myös siitä, että kokemusasiantuntijoiden tulee saada tuekseen asiantuntevaa tukea ja koordinoitua, mikä edellyttää kiinteitä voimavaroja ja huomautetaan, että lainsäädäntö nykyisellään ei aseta tällaiselle osallistumiselle esteitä. Kyse on suurelta osin aikuisten toimintatapojen ja asenteiden kehittämisestä. Kokemusasiantuntijatoiminnassa tulee muistaa myös se, ketä varten ryhmät ovat. Ryhmien tarkoituksena tulisi ensisijaisesti olla voimaannuttamisen väylänä toimiminen ja vasta toissijaisesti lastensuojelun kehittämiseen vaikuttaminen. Pelkästään kokemusasiantuntijatoiminnan ei nähdä turvaavan asiakkaan osallisuutta, vaan palautteen mukaan ylipäättään lastensuojelun toimintatapoja on kehitettävä avoimempaan suuntaan.

Lailla säädettävien kokemusasiantuntijaryhmien vaarana nähdään toiminnan hidasliikkeysyys ja jäykkyys, eikä kaikkien lausunnonantajien mukaan erillisten säännösten lisäämistä lastensuojelulakiin kokemusasiantuntijaryhmien asettamisesta ja toiminnasta pidetä tarpeellisenä. Haasteena nähdään myös ryhmien kokoamisen hankaluus etenkin pienemmillä paikkakunnilla ja se, miten kyetään turvaamaan yksittäisen asiakkaan kokemukset, jotta niistä ei tule julkisia. Kokemusasiantuntijatoiminnasta ehdotetaankin riittäväksi tällä hetkellä suositustasoinen ohjeistus esimerkiksi lastensuojelutyön menetelmänä lastensuojelun laatusuosituksiin. Lisäksi palautteessa on ehdotettu eettistä, tiedollista ja taidollista koulutusta tahoille, jotka harkitsevat lasten ja nuorten kokemusasiantuntijaryhmän perustamista.

Kokemusasiantuntijatoiminta voisi olla myös laajemmin lasten ja perheiden palveluissa hyödynnettyä. Kunta- ja palvelurakenteen uudistukset tukevat laajempien väestöpohjien syntymistä, mikä on hyväksi kokemusasiantuntijaryhmien organisoimiselle, koska muutaman tuhannen väestöpohja ei ole riittävä eettisesti hyvällä pohjalla toimivien ryhmien muodostamiseen.

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteilla olevassa sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistuksessa on tarkoitus huomioida eri asiakasryhmien kokemusasiantuntijuuden vahvistaminen kunnallisessa päätöksenteossa. Lastensuojelun laatusuositukseen on nostettu esimerkkejä kokemusasiantuntijatoiminnan toteuttamisesta. Taloudellista tukea kokemusasiantuntijatoiminnan kehittämiseen on saatavissa sosiaali- ja terveydenhuollon valtionavustuksista, jotka jaetaan kansallisen kehittämisohjelman (Kaste) linjausten mukaisesti. Ohjelmakaudella 2012–2015 yksi keskeinen tavoite on järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteet ja palvelut asiakasta kuunnellen. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistamiseen, lastensuojelun kokemusasiantuntija- ja vertaisryhmätoiminnan rakenteiden ja käytäntöjen luomiseen sekä vanhemmuuden tukimuotojen juurruttamiseen ja levittämiseen voi hakea valtionavustusta vielä vuosina 2014 ja 2015 siten, että hankkeiden valtionavustukset ovat käytettävissä kolmen vuoden ajan (esimerkiksi 30.9.2014 mennessä voi hakea hanketta, jota toteutetaan vuosien 2015–2017 aikana). Valtionavustus voidaan myöntää kunnalle tai sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymälle. Hankkeilla on oltava kiinteä yhteys kunnalliseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja niiden tulosten täytyy olla laaja-alaisesti hyödynnettäviä.

Aikataulu: 2014–2015

Toteuttajataho: Sosiaali- ja terveysministeriö & yhteistyökumppanit

2.1.7 Lasten huomioiminen aikuisten palveluissa

Selvitysryhmän ehdotus: Toimiva lapsi & perhe -hankkeessa kehitetyt työmenetelmät lasten huomioimiseksi aikuisten palveluissa otetaan käyttöön kansallisesti ja niiden levittämistä tuetaan aktiivisesti. (25)

Toimenpide: Tuetaan Toimiva lapsi & perhe -hankkeessa kehitettyjen työmenetelmien leviämistä kansallisiksi (lasten huomioiminen aikuisten palveluissa).

Vanhemman mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä vakava fyysinen sairaus ovat tunnettuja riskitekijöitä lasten kehitykselle ja tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöille (nk. ylisukupolvisuus). Terveydenhuolto-, lastensuojelu- ja päihdehuoltolaki velvoittavat aikuisten palveluja ottamaan myös asiakkaan lasten tarpeet huomioon. THL:n Toimiva lapsi ja perhe -hankkeessa (2001-2014) on kehitetty ja tutkittu menetelmiä aikuisten palvelujen käyttöön ja luotu koulutajaverkosto. Menetelmät on todettu tutkimuksissa turvallisiksi, soveltuviksi suomalaiseen terveydenhuoltojärjestelmään ja vaikuttaviksi, kun vanhemmalla on vakava sairaus.

Menetelmiä (Lapset puheeksi – keskustelu ja -perheinterventio) on implementoitu laajasti aikuispsykiatriaan, alustavasti päihdehuoltoon ja terveyskeskuksiin sekä vankiloihin. Työ on kuitenkin vasta alullaan somaattisen terveydenhuollon alalla, koskien lähinnä syöpään sairastuneita vanhempia ja heidän perheitään tietyissä edelläkävijätyöpisteissä. Nyt on tarkoitus luoda toimintamallit aikuissosiaalityöhön, vankiloihin, somaattiseen terveydenhuoltoon (erityis- ja peruspalvelut), sekä myös organisoida koulutus ja juurruttaa työskentely yhteistyössä ko. palvelujen kanssa. Työskentelyn toteutuminen ja potilaiden saama tuki tulee varmistaa myös mielenterveyspalveluissa.

Toimiva lapsi & perhe –hanke loppuu THL:ssä syksyllä 2014. Neuvottelut ovat käynnissä hankkeen siirtymisestä uudelle vastuutaholle ja ko. toimenpiteiden toteuttamisesta mahdollisesti järjestösektorilla. Tuleva vastuutaho selviää tämän kevään kuluessa.

Valmistella olevaan sosiaalihuoltolakiin esitetään siirrettäväksi toimeenpanon vahvistamiseksi voimassa olevassa lastensuojelulaissa oleva säännös lapsen huomioon ottamisesta aikuisille suunnatuissa palveluissa. Säännöstä täsmennettäisiin siltä osin, että selvitysvelvollisuus koskisi myös tilanteita, joissa hoidosta vastaava henkilö ei ole vielä päässyt tarvitsemaansa hoitoon, mutta hoidon tarve on ilmeinen ja estää henkilön hoitovastuun toteuttamisen. Lisäksi ehdotetun pykälän mukaisesti riittävän hoidon ja tuen saaminen olisi tarvittaessa varmistettava tapaamalla lasta jos tilanteessa muutoin olisi vaikea päätellä, onko hoidettavan tilanne kunnossa.

Aikataulu:	2014–2017
Toteuttajataho:	Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysministeriö

2.2 UUDISTUKSET, JOTKA LIITTYVÄT KUNTA- JA PALVELURAKENNEUUDISTUKSEEN

Tähän osioon liittyvät ehdotukset ovat vahvasti sidoksissa kunta- ja palvelurakennemuutostukseen, joten ne voivat kokonaisuutena edetä vain uudistuksen myötä. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus etenee vaiheittain ja kesken uudistuksen ei voida toistaiseksi asettaa tarkempaa suunnitelmaa siitä, miten selvitysryhmän ehdotukset näiltä osin toteutuvat. Selvitysryhmä on antanut ehdotuksensa siinä palvelurakennemuutoksen vaiheessa, mikä työryhmän työskennellessä vallitsi. Tilanne on sittemmin muuttunut merkittävästi.

Selvitysryhmän ehdotukset:

- Erilaisten organisointitapojen, työkäytäntöjen ja laatuvaatimusten vaikutusta lastensuojelun kuormitukseen tulee pilotoida ehdotetuissa kokeilukunnissa. Tämän perusteella arvioidaan yksityiskohtaisemmin edellytykset ja perusteet valtakunnallisten henkilöstömitoitusten määrittelyyn. (13)
- Lasten ja perheiden palvelujen ja lastensuojelun kehittämisessä pitkän aikavälin tavoitteeksi asetetaan lasten ja perheiden kohtaaminen kokonaisuutena ja yhteisten palvelujen ja niihin sisältyvän yleisen tuen järjestäminen elämänsäajan myötä jatkuvana kokonaisuutena. (36)
- Kaikkia kunnan järjestämisvastuulla olevia palveluja tulee tarkastella yhdenmukaisesti kolmella tasolla ja ensisijaisena tulee olla yleisen tuen järjestäminen niin kustannusvaikuttavasti, että tarve tehostettuun ja erityiseen tukeen vähenee. (37)
- Kunnan lapsiperheiden, lasten ja nuorten palvelujen uuden toimintamallin kehittäminen tulee toteuttaa kokeilukunnissa valtakunnallisena tutkimus- ja kehittämishankkeena, jolle osoitetaan myös arviointitutkimuksen mahdollistava riittävä ja pitkäkestoinen kokonaisuusrahoitus. (38)
- Lastensuojelulaissa olevat hyvinvoinnin edistämistä ja ehkäisevää työtä koskevat säännökset tulee siirtää lasten ja perheiden peruspalveluja (esim. neuvola, varhaiskasvatus ja koulu) koskeviin lakeihin ja säätää niiden tehtäviksi. (39)
- Lastensuojelun avohuolto ja sijaishuolto tulee tulevassa sosiaali- ja terveystalouden rakenteessa osoittaa laajan perustason järjestämisvastuuseen kuuluvaksi toiminnaksi. (40)
- Erityisen vaativan lastensuojelun tehtävät siirretään jokaiselle erityisvastuualueelle perustettavan lastensuojelun moniammatillisen osaamiskeskusten tehtäviksi. (41)
- Suunnitteilla olevien erityisvastuualueiden tehtäviin tulee kuulua omalla alueellaan vastuu lastensuojelun valtakunnallisten ohjeiden ja suositusten yhdenmukaisesta tulkinnasta sekä hyvien käytäntöjen käyttöönotosta sekä työmenetelmien yhtäläisestä tasosta. (49)
- Jokaiselle viidelle erityisvastuualueelle tulee nimetä 1–3 lastensuojelun kokeilualuetta tai -kuntaa toimimaan lastensuojelun ohjeiden ja suositusten kokeilijana ja testajana yhteistyössä erityisvastuualueiden osaamiskeskusten kanssa. (50)
- Hallituksen tulee valmistella eduskunnalle esitys Suomen lapsiperhe-, lapsi- ja nuorisopoliittiseksi strategiaksi, joka kattaa kaikki julkisen vallan vastuulla olevat toiminnot ja palvelut lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja jonka tavoitteena on vastata menestyksellisesti 2020–2030-luvuille saakka ennakoituihin lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvointihaasteisiin. (51)
- Sosiaali- ja terveysministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyönä tulee käynnistää kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmien valmistelun, sisällön ja vaikuttavuuden kansallinen arviointitutkimus sekä valmistella kiireisesti yhteinen ohjeistus kuntien lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmatyöhön. (53)

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksesta riippumatta asianomaisten ministeriöiden (STM, OKM, OM, TEM) yhteistyössä luodaan rakennetta hallitusohjelmaan kirjatun lasten, nuorten ja perheiden asioiden koordinaation vahvistamiseksi valtioneuvostossa. Myös hallitusohjelmaan kirjattu lapsivaikutusten arvioinnin lisääminen kaikessa päätöksenteossa edellyttää koordinaation vahvistamista valtioneuvostossa. Hallitusohjelman mukaisesti hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen otetaan huomioon kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja sisällytetään kaikkien hallinnonalojen ja ministeriöiden toimintaan. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmalla vahvistetaan hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja työnjakoa. Tiedolla johtamista vahvistetaan kehittämällä lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella on tutkimus- ja kehittämistoimintaa, joka tukee lapsi-, nuoriso- ja perheasioiden monialaista yhteistyötä. Tätä terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijuutta hyödynnetään koordinaatio- ja kehittämistoiminnassa.

Hallitusohjelmaa tukevia ja sitä täydentäviä lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan ohjelmapoliittisia välineitä ovat valtioneuvoston hyväksymät kehittämisohjelmat ja -suunnitelmat, erityisesti:

- Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste-ohjelma),
- Nuorisolain mukainen nuorisopolitiikan kehittämisohjelma, jota kutsutaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaksi (Lanuke) ja
- Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma (Kesu).

Lastensuojelun kuormittuneeseen tilanteeseen voidaan kunta- ja palvelurakennemuutoksen lisäksi vaikuttaa muun muassa tehtävärakenteen tarkastelulla sekä lastensuojelun laatusuosituksen avulla. Sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksessa tavoitellaan yleisten palvelujen vahvistumista siten, että aiempaa useampi perhe saisi tukea varhaisemmassa vaiheessa ja perheiden hyvinvointia edistäviä sosiaalipalveluja myös ilman lastensuojelun asiakkuutta.

2.3 TOIMENPITEET, JOTKA TOTEUTETAAN VUOSINA 2014–2015

Tähän lukuun on koottu ne toimenpiteet, jotka toteutetaan vuosina 2014–2015. Ehdotukset ovat pääosin luonteeltaan toiminnallisia muutoksia ja lainsäädäntöön tarvittavat muutokset ovat tarkkarajaisia, minkä vuoksi ne ovat nopeastikin toteutettavissa.

2.3.1 Ilmoitusvelvollisuus poliisille lapseen kohdistuneesta väkivallasta

Selvitysryhmän ehdotus: Väkivaltaa kokeneiden lasten osalta ilmoitusvelvollisuus ja selvityskäytännöt tulee saattaa samalle tasolle seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden lasten kanssa: lastensuojelun ilmoitusvelvollisille viranomaisille ja ammattihenkilöille tulee säätää velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille, kun heillä on syytä epäillä lapsen joutuneen henkeen tai terveyteen kohdistuneen rikoksen uhriksi. (2)

Toimenpide: Väkivaltaa kokeneiden lasten osalta ilmoitusvelvollisuus ja selvityskäytännöt saatetaan samalle tasolle seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden lasten kanssa.

Väkivaltaa kokeneiden lasten ilmoitusvelvollisuutta ja selvityskäytäntöjä koskeva selvitysryhmän ehdotus sai kannatusta niiltä noin joka viidenneltä lausunnonantajalta, jotka asiasta lausuiivat. Lausuntopalautteessa kannatetaan kuitenkin edelleen huolehtimaan siitä, että ilmoitusvelvollinen taho tekee tilanteessa myös lastensuojeluilmoituksen. Ilmoitusvelvollisuutta pidetään perusteltuna, kun tavoitteena on parantaa soveltamiskäytäntöjen yhtenevyyttä ja varmistaa, ettei rikosoikeudellisten toimenpiteiden ulkopuolelle jää tapauksia, joissa lapsen etu niitä vaatisi.

Lainsäädännön muutos toteutetaan sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Lainmuutoksella lastensuojelun ilmoitusvelvollisille viranomaisille ja ammattihenkilöille säädetään velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille, kun heillä on syytä epäillä lapsen joutuneen henkeen tai terveyteen kohdistuneen rikoksen uhriksi.

Aikataulu: 2014–2015

Toteuttajataho: Sosiaali- ja terveysministeriö

2.3.2 Sosiaalihuollon tuki ja palvelut lapsiperheille ilman lastensuojeluasiakkuutta

Selvitysryhmän ehdotukset:

- Pitkäaikaisesti sairaan, vammaisen tai muista pitkäaikaisista ongelmista kärsivän lapsen ja hänen perheensä tulee saada tarpeensa mukaista tukea ja palveluja ilman lastensuojeluilmoitusta tai muuten alkavaa lastensuojeluasiakkuutta ellei tähän ole perusteltua tarvetta.(27)
- Kun lapsen pitkäaikaisen ongelman vuoksi on tarpeen järjestää tukea monelta eri taholta, tulee kunnan järjestää tuen ja palvelujen kokonaisuudesta vastaava työntekijä (esimerkiksi vastuullinen palveluohjaaja) silloinkin kun lapsi ei ole lastensuojelun asiakas.(28)

Toimenpide: Vahvistetaan lainsäädännön avulla erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja hänen perheensä mahdollisuutta saada tarpeensa mukaista tukea ja palvelua ilman lastensuojeluasiakkuutta.

Noin joka neljäs Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportista lausuntonsa antanut mainitsi olennaiseksi kehittämistarpeeksi erityisryhmien huomioimisen lastensuojelua toteutettaessa. Yleisesti kommentoitiin sitä, että erilaisia erityisryhmiä edustavien lasten ja nuorten tulee saada yhtäläillä lastensuojelun palveluilla tarvittaessa, mutta myös olla oikeutettu muihin lasten ja nuorten palveluihin ilman lastensuojelun asiakkuutta. Erityispalveluja tarvitsevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä on saatava ensisijaisesti tarvitsemansa palvelut, eikä palvelujen puutteita tulisi paikata lastensuojelun taholta ja toisaalta lastensuojelun asiakkuus ei saa myöskään viivyttää lapsen tarvitseman hoidon saamista. Tämä on tasa-arvon ja perusoikeuksien toteutumisen kannalta tärkeää. Erityisesti toivotaan päästävän eroon monivammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten ”pompottelusta luukulta toiselle” sekä poislähtettämisen kulttuurista.

Lainsäädännön muutokset pyritään toteuttamaan sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Lakiehdotuksessa esitetään, että voimassa olevan lastensuojelulain mukaisista palveluista perhetyö, tukihenkilöt ja -perheet ja vertaisryhmätoiminta siirrettäisiin sosiaalihuoltolain mukaisiksi palveluiksi sekä nykyisen sosiaalihuoltolain mukaista kotipalvelua vahvistettaisiin. Jatkossa tukitoimien tarpeessa olevat lapset ja perheet saisivat edellä mainitut riittävät sosiaalihuollon palvelut ilman lastensuojelun asiakkuutta. Muutos ”normalisoisi” lapsiperheille tarjottavia palveluja sekä parantaisi palvelujen saatavuutta ja oikea-aikaisuutta. Lakiuudistuksen myötä iso osa nykyisistä lastensuojelun avohuollon asiakkaista siirtyisi sosiaalihuollon asiakkaiksi ja esimerkiksi vammaiset ja pitkäaikaissairaavat lapset ja heidän perheensä saavat tarvitsemansa tuen normaalien sosiaalipalvelujen kautta, mikäli tarvetta lastensuojelun toimenpiteisiin ei ole.

Sosiaalihuoltolaissa esitetään säädettäväksi myös omatyöntekijästä, joka tulisi pääsääntöisesti nimetä jokaiselle sosiaalihuollon asiakkaalle, myös lapselle. Omatyöntekijän tulisi tukea asiakasta asiakassuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa sekä omien voimavarojen vahvistamisessa ja käyttämisessä. Omatyöntekijä voisi myös neuvoa ja ohjata asiakasta ja hänen perhettään palvelujen ja tukitoimien hakemiseen liittyvissä asioissa sekä tarpeen mukaan huolehtia asiakkaan palvelukokonaisuudesta.

Sosiaalihuoltolain uudistuksen yhteydessä valmistellaan myös vammaislainsäädännön uudistamista, jossa huomioidaan vammaisten lasten tuen tarpeet. Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmä on asetettu ajalle 3.5.2013 -31.12.2014. Työryhmän tehtävänä on hallitusohjelman mukaisesti sovittaa yhteen vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki uudeksi vammaispalveluja koskevaksi erityislaiksi eri vammaryhmien yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi sekä selvittää muut vammaispalveluja koskevan lainsäädännön uudistamistarpeet. Vammaislakien yhdistämisessä lähtökohtana on, että vammaispalveluja järjestetään vamman tai sairauden aiheuttamasta toimintarajoitteesta johtuvaan välttämättömään palvelun tarpeeseen tilanteissa, joissa sosiaalihuoltolaki tai muu lainsäädäntö ei turvaa vammaiselle henkilölle riittäviä ja sopivia palveluita. Työryhmä tekee ehdotuksen uudeksi vammaisten henkilöiden erityispalveluja koskevaksi laiksi ja arvioi uudistuksen kustannusvaikutukset vuoden 2014 loppuun mennessä. Jatkotyö siirtyy seuraavalle hallitukselle.

Voimassa oleva terveydenhuoltolaki (1326/2010) jo tukee tätä tavoitetta. Lain 15–17 §:n mukaan neuvola-, kouluterveydenhuolto- ja opiskeluterveydenhuoltopalveluissa on tunnistettava, lapsen, nuoren ja perheen erityisen tuen tarve ja järjestettävä riittävä tuki ja hoito ja tarvittaessa ohjaus jatkotutkimuksiin.

Lainsäädännön uudistusten lisäksi toiminnallisessa ohjauksessa tärkeitä ovat terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämät lastensuojelun ja vammaispalvelujen käsikirjat. Muun

muassa vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten ja heidän perheidensä parissa työskentelevien ammattilaisten tueksi on elokuussa 2013 avattu Vammaispalvelujen käsikirjaan Lapset & perheet -osio. Osion keskeisiä lähtökohtia ovat lapsen oikeudet, lapsen edun ensisijaisuus sekä lapsen ja perheen yksilöllisyyden huomioiminen ja kunnioittaminen.

Aikataulu: 2014–2015
Toteuttajataho: Sosiaali- ja terveysministeriö

2.3.3 Lastensuojeluilmoituksen tehneelle viranomaiselle tieto lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta

Selvitysryhmän ehdotus: Lastensuojelulakiin tulee lisätä säännös velvollisuudesta antaa lastensuojeluilmoituksen tehneelle viranomaiselle tieto lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta sekä ilmoittaa asiaa hoitavan työntekijän nimi ja yhteystieto. (6)

Toimenpide: Lastensuojelun laatusuosituksen sisällytetään suositus antaa lastensuojeluilmoituksen tehneelle viranomaiselle tietoa lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta sekä ilmoittaa asiaa hoitavan työntekijän nimi ja yhteystieto

Selvitysryhmän ehdotusta kommentoitiin noin 15 prosentissa selvitysryhmän loppuraportista annetuissa lausunnoissa. Ehdotusta ei pidetty yksiselitteisesti hyvänä tai huonona. Sisällöllisesti pidetään yleisesti hyvänä, että lapsen edun mukaisesti yhtenäistetään ilmoituskäytäntöjä, mutta asiaa ei ole nähty välttämättömänä säätää säädöstasolla. Taustalla on lastensuojelun yhteistyötahojen epätietoisuus siitä, ovatko heidän tekemänsä lastensuojeluilmoitukset menneet perille ja miten toimia, jos asiaan tulee tarvetta palata.

Sillä, että lastensuojelu vastaa ilmoittajataholle saaneensa lastensuojeluilmoituksen ja ilmoittaa asiaa hoitavan työntekijän nimen ja yhteystiedon, voidaan helpottaa tätä epätietoisuutta ja jatkoyhteydenottoja rikkomatta kuitenkin asiakkaan tietosuoja. Samalla on mahdollista lähettää kutsu osallistua selvittämään lastensuojelun tarvetta yhdessä perheen ja sosiaalityöntekijän kanssa. Myös lastensuojelun laatusuositusta valmistellut työryhmä sisällytti ehdotuksen jo omaan suositusluonnokseensa. Toimenpide toteutetaan näin sosiaali- ja terveysministeriön yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa antaman lastensuojelun laatusuosituksen kautta.

Aikataulu: 2014
Toteuttajataho: Sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Kuntaliitto

2.3.4 Maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden tarpeiden selvittäminen ja huomioon ottaminen

Selvitysryhmän ehdotus: Sosiaali- ja terveysministeriön tulee asettaa työryhmän selvittämään maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten erityisiä tarpeita ja niiden ottamista huomioon lasten-suojelussa. (24)

Toimenpide: Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa työryhmän selvittämään maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten erityisiä tarpeita ja niiden ottamista huomioon lasten ja perheiden palveluissa

Lausuntopalauteessa, jota Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän ehdotuksesta saatiin, maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten erityistarpeet nähdään hyvänä ottaa huomioon kohdeksi lastensuojelutyössä. Hyväksi nähdään myös se, että suunnitellaan kansallisella tasolla, miten maahanmuuttajalasten ja -perheiden tarpeet otettaisiin nykyistä paremmin huomioon: esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön asettaman työryhmän selvitystyön sekä sosiaalialan ammattilaisten koulutuksen kehittämisen kautta. Myös kahden kulttuurin perheiden näkökulman esille tuomisen keinoja kehoitetaan kartoittamaan. Maahanmuuttajataustaisten nuorten ja lasten tilanteiden parantamiseen kehoitetaan osallistamaan kaikki maahanmuuttajien keskuudessa toimivat tahot. Lisäksi muistutetaan, että myös maahanmuuttajataustaisia lapsia tulee kohdella ensisijaisesti lapsina. Myös 31.10.2013 järjestetyssä peruspalveluministerin lastensuojelun järjestöjen tapaamisessa maahanmuuttajataustaisten lasten erityisryhmän huomioiminen lastensuojelussa nousi vahvasti esille yhdeksi keskeisimmistä pikaisen kehittämisen tarpeissa olevista kokonaisuuksista.

Suomessa on useita tahoja, jotka maahanmuuttajataustaisten erityiskysymyksiä ovat pyrkineet nostamaan esiin ja hakemaan ratkaisuja, mutta tarkastelu lastensuojelun rajapinnalla on yleisesti ottaen ollut kapea-alaista. Lastensuojelun Keskusliitto on esimerkiksi kartoittanut vuonna 2008 ilmestyneessä julkaisussaan⁸ sitä, miten paljon ja millaisia palvelutarpeita maahanmuuttajataustaisilla lapsiperheillä on ja miten näihin tarpeisiin on pyritty vastaamaan. Taustalla on ollut kysymys siitä, onko maahanmuuttajatausteisten lasten lastensuojelun tarve suurempi kuin valtaväestön ja onko maahanmuuttajataustaisilla lapsiperheillä kotoutumisesta aiheutuvia erityishaasteita. Lastensuojelun Keskusliiton Ei omainen, eikä viranomaisen -selvitys⁹ toi esille merkittäviä puutteita ja kehittämistarpeita edustajajärjestelmässä. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on puolestaan todennut¹⁰, että lainsäädännön ja toimeenpanon käytäntöjen yhteensovittamisessa on ilman huoltajaa maahan tulleiden lasten kohdalla puutteita, mikä voi johtaa siihen, että nämä lapset jäävät ilman lastensuojelun palveluja.

Työ- ja elinkeinoministeriö puolestaan toteuttaa ajalla 1.7.2013–31.5.2014 Vipron II-hanketta, (VIPRO-hanke –Pakolaisten vastaanoton viranomaisprosessien kehittäminen) jossa yksi kehittämiskokonaisuus on alaikäisten, ilman huoltajaa maahan saapuneiden lasten ja nuorten vastaanoton, ohjauksen ja hallinnollisen koordinoinnin kehittäminen. Hanke toteuttaa näin jo osaltaan selvitysryhmän tarkoittamaa yhteistyötä maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten erityisten tarpeiden huomioimiseksi, mutta edelleen laajempaa yhteistyön tarvetta on.

Usean yhteistyötahon puolelta on nimenomaisesti toivottu, että sosiaali- ja terveysministeriö loisi rakenteen, jossa maahanmuuttajataustaisten perheiden ja lasten erityiset tarpeet pystyttäisiin tuomaan keskitetysti esiin ja hakemaan tarvittavat ratkaisuehdotukset palvelujärjestelmän kehittämiseksi laajemminkin kuin lastensuojelun osalta. Mikään olemassa oleva yhteistyön muoto ei vastaa tähän tarpeeseen. Lisäksi on tarve maahanmuuttoon ja lastensuojeluun liittyvien käsitteiden edelleen selkeyttämiseen. Näin ollen sosiaali- ja terveysministeriö asettaa työryhmän keskeisistä maahanmuuttajien ja lasten/perheiden yhteistyöpinnoissa toimivista tahoista. Työryhmä kokoontuu asiatarpeiden mukaan. Verkostossa yhteistyökysymyksiin haetaan ratkaisuja niin lastensuojelun kuin laajemminkin lasten ja perheiden näkökulmasta. Saatuja tuloksia voidaan viedä esimerkiksi lastensuojelun käsikirjaan sekä tarvittaessa oppaiksi tai muiksi julkaisuiksi. Määräaikaisen työryhmätyöskentelyn jälkeen voidaan arvioida kuinka yhteistyötä palvelujärjestelmän kehittämiseksi on tarkoituksenmukaisinta jatkaa.

8 Maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet palvelujärjestelmässä - asiantuntijoiden näkökulmasta. Sanna Heikkilä-Daskalopoulos, http://www.lskl.fi/files/832/Maahanmuuttajataustaiset_lapset_ja_perheet_palvelujarjestelmassa.pdf

9 Ei omainen eikä viranomaisen. Selvitys ilman huoltajaa Suomeen tulleiden lasten edustajajärjestelmästä. Outi Lepola.

http://www.lskl.fi/files/1354/Ei_omainen_eika_viranomainen.PDF

10 AOA kiirehtii parannuksia ilman huoltajaa suomeen tulleiden lasten asemaan. Apulaisoikeusasiamiehen tiedote, liittyen salassa pidettävään ratkaisuun 4509/4/09. <http://www.oikeusasiamies.fi/Resource.phx/pubman/templates/2.htm?id=806>

Aikataulu:	2014
Toteuttajataho:	Sosiaali- ja terveysministeriö sekä kutsuttavat yhteistyötahot

2.3.5 Moniammatillisen asiantuntijaryhmän tehtävien selkiyttäminen

Selvitysryhmän ehdotus: Lastensuojelun moniammatillisen asiantuntijaryhmän tehtäviä ja roolia tulee selkiyttää. (7)

Toimenpide: Lastensuojelun moniammatillisen asiantuntijaryhmän tehtäviä ja roolia selkiytetään.

Lastensuojelulaissa (417/2007) kunnan tehtäväksi on asetettu huolehtia siitä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta. Tämä tarkoittaa sitä, että kunnan johdon on huolehdittava siitä, että tarvittavat asiantuntemuksen käyttöön saamisen mahdollistavat sopimukset tai muut järjestelyt on tehty ja että nämä ovat lastensuojelun tehtäviä hoitavien sosiaalityöntekijöiden tiedossa. Lisäksi lastensuojelulaissa on määritetty, että kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulee asettaa sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista koostuva lastensuojelun asiantuntijaryhmä. Lastensuojelun asiantuntijaryhmä avustaa sosiaalityöntekijää lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa ja muussa lastensuojelun toteuttamisessa. Asiantuntijaryhmä antaa lausuntoja lastensuojelutoimenpiteitä koskevan päätöksenteon tueksi. Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmä ehdotti, että lastensuojelun moniammatillisen asiantuntijaryhmän tehtäviä ja roolia tulee selkiyttää.

Lastensuojelun moniammatillisen lastensuojelun tehtävien ja roolien selkeyttämistä kannatetaan Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän lausuntopalautteessa. Palautteessa kehoitetaan esimerkiksi selvittämään, miten moniammatillinen työskentely palvelee nykyisin lastensuojelun sosiaalityötä, jotta työskentelyä voitaisiin kehittää. Palautteessa mainitaan, että asiantuntijaryhmien kokoonpano, eli ketä ryhmään ainakin tulisi kuulua, olisi hyvä määritellä tarkemmin. Puutteellisuksena pidetään, ettei nykyinsäädännössä ole säännöksiä siitä, millä tavoin asiantuntijaryhmän kokoukset ja kannanotot tulisi kirjata lasta koskeviin asiakirjoihin. Selvänä pidetään, että mikäli kyseisen ryhmän kannanotot vaikuttavat lapsen ja hänen perheensä asemaan tai tehtäviin päätöksiin, on ne kirjattava lasta ja perhettä koskeviin asiakirjoihin, sillä heillä on oikeus saada tietää kaikista päätökseen vaikuttavista seikoista.

Lastensuojelulain 31 § koskee asiakkaan asiassa pidettävää neuvottelua. Lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi tulee lain mukaisesti järjestää neuvotteluja, joihin voivat lastensuojelun työntekijän arvion perusteella tarvittaessa osallistua lapsi, vanhemmat ja huoltajat, muut lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat tai lapsen huolenpitoon keskeisesti osallistuvat henkilöt, muut lapselle tai perheelle läheiset henkilöt sekä viranomais- ja muut yhteistyötahot. Lastensuojelulain 32 § puolestaan koskee lapsen läheisverkoston kartoittamista. Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvittävä lapsen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiallisesti asu, sukulaisten tai muiden lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Selvittäminen voidaan jättää tekemättä, jos sitä ei asian kiireellisyyden tai muun perustellun syyn vuoksi ole tarpeen tehdä. Laki antaa lastensuojelun sosiaalityöntekijälle vahvan aseman siinä, miten ja milloin lapsen asiassa järjestetään neuvotteluja. Moniammatillinen asiantuntijaryhmä toimii sen tiedon varassa, mitä heille on annettu. Selvitysryhmän ehdotus

ryhmän tehtävien ja roolin selkeyttämisestä ja siitä saatu palaute kertovat siitä, että monialaisen asiantuntemuksen kokoamisen tarvetta on, mutta huomioitava on myös asiakkaan asema niin, että näiden asioiden välillä vallitsee tasapaino. Tarvitaan siis yhtä aikaa parhaimman mahdollisen tiedon (asiantuntemuksen) keräämistä lapsen asiassa ja sen turvaamista, että lapsi ja hänen vanhempansa tulevat kuulluksi, saavat tietoa asiansa käsittelyn eri vaiheista ja voivat osallistua siihen, miten heidän oma asiansa määritellään.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos selvittää moniammatillisten asiantuntijaryhmien toimintaa. Selvityksen perusteella voidaan tehdä tarkempi suositus asiantuntijaryhmien toiminnasta ja selkiyttää asiakkaan asemaa. Lastensuojelun laatusuosituksessa asiaan kiinnitetään myös huomiota ja Lastensuojelun käsikirjaa täydennetään saatujen selvitystulosten pohjalta.

Aikataulu:	2014–2015
Toteuttajataho:	Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaali- ja terveysministeriö

2.3.6 Palvelusuunnitelma lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vanhemmille

Selvitysryhmän ehdotus: Vahvistetaan lastensuojelun velvollisuutta tehdä lapsen vanhemmille oma kuntoutussuunnitelma, varataan resurssit sen toteuttamiseen ja huolehditaan suunnitelmassa sovittujen tavoitteiden arvioinnista vuosittain. (20)

Toimenpide: Vahvistetaan lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vanhempien palvelusuunnitelman tekoa.

Saadussa lausuntopalautteessa haasteena nähdään, että lastensuojelussa on lain ohjaamana keskitytty lapsen palvelujen järjestämiseen ja aikuisten auttaminen tapahtuu toisissa toimipisteissä, eikä tätä kokonaisuutta suunnitella yhdessä. On havaittu, että lastensuojelutyöntekijöiden valmiutta tunnistaa vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmia on parannettava ja selkeät toimintamallit on luotava vanhempien ohjaamiseksi tarvittavien palveluiden piiriin. Lastensuojelun asiakkaana olevan perheen vanhemmille tehtävää omaa suunnitelmaa kannatetaan palautteessa muun muassa siksi, että lapsen huoli biologisista vanhemmistaan on usein suuri ja että yhdeltä taholta tehty kuntoutussuunnitelma myös vanhemmille edistäisi esimerkiksi huostaanotto-prosessissa tiedon kulkua ja perheen yhdistämisvelvoitteen toteutumista paremmin. Velvollisuus tehdä lapsen vanhemmille oma suunnitelma nähdään hoidettavaksi yhteistyössä aikuissosiaalityön kanssa. Osa lausunnonantajista epäilee ehdotuksen toteutessaan vaativan lisää voimavaroja kunnilta sen toteuttamiseen. Vanhemmille tehtävään suunnitelmaan liittyy sosiaalityön resurssiongelman lisäksi se, etteivät vanhemmat aina suostu suunnitelman tekoon, jolloin moniammatillisen yhteistyön tiivistäminen ja vastuun jakaminen kuntoutussuunnitelman tekemisessä voisi helpottaa suunnitelmien tekemistä.

Lastensuojelun Keskusliitto on julkaissut vuonna 2013 "Samalla puolella? - Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa" -selvityksen¹¹. Selvityksen tavoitteena oli tuoda erilaisia näkökulmia perheiden jälleenyhdistämisestä lastensuojelussa käytävään keskusteluun sekä niitä teemoja, joihin jatkoselvitystyössä tulisi perehtyä. Palvelujärjestelmä ei selvityksen mukaan pysty nykyisellään vastaamaan riittävästi lasten, nuorten ja vanhempien palve-

¹¹ Susanna Hoikkala, Hanna Heinonen,
[http://www.lskl.fi/files/1990/Samalla_puolella_Nakokulmia_perheiden_jalleenyhdistami-
seen_lastensuojelussa.pdf](http://www.lskl.fi/files/1990/Samalla_puolella_Nakokulmia_perheiden_jalleenyhdistamiseen_lastensuojelussa.pdf).

lutarpeisiin tilanteissa, joissa lapsi on palaamassa sijaishuollosta syntymäkotiinsa tai muun läheisen luokse. Lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden tuen saannin pitäisi rakentua vahvoille peruspalveluille, joita täydennetään asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden perusteella. Tämä ei selvitykseen vastanneiden näkemysten mukaan toteudu.

Palvelujärjestelmän yhdeksi keskeiseksi pulmakohdaksi kuvataan vanhempien kanssa työskentely lapsen ollessa kodin ulkopuolelle sijoitettuna: vastuuta vanhempien kanssa työskentelystä työnnetään pois lapsen vastuusosiaalityöntekijältä muun muassa työpaineiden ja ristiriitaisen roolin vuoksi, mutta toisaalta kukaan ei ole ottamassa vastuuta tästä työskentelystä. Julkaisussa kysytään, voisiko yksi ratkaisu tilanteeseen olla lastensuojelun ja aikuissosiaalityön yhteistyön kehittäminen siten, että yhteen toimiminen olisi entistä suunnitelmallisempaa ja tietoisempaa sekä yhteisesti asiakkaiden kanssa asetettujen tavoitteiden toteutumista tukevaa? Myös perhehoito nostetaan esiin muun muassa siitä näkökulmasta, että perhehoitoa toteuttavat sijaisperheet eivät voi kantaa vastuuta vanhempien kanssa tehtävästä työstä. Näin ollen erityisesti perhehoitoon sijoitettujen lasten kohdalla on jo ennen sijoitusta löydettävä ne tahot, jotka edistävät vanhempien kuntoutumista sekä perheen jälleenyhdistämistä. Julkaisussa todetaan olevan selvää, että seuraavassa vaiheessa lasten ja nuorten näkemysten kokoaminen ja myös jo kootun tiedon reflektointi kaikkien toimijatahojen kanssa on yksi etenemisen suunnista. On tarve saada tietoa ja konkreettisia esimerkkejä onnistuneista perheiden jälleenyhdistämisen prosesseista, joiden avulla voitaisiin paikantaa jo toteutuneessa asiakastyössä toimineita käytänteitä. Selvitystyö jatkuu raportoituja asioita syventäen vuoden 2014 aikana.

Kevään 2014 aikana on koottu Suomen Kuntaliiton koordinoimana vanhemmuuden tuen malleja. Sosiaali- ja terveysministeriö osallistuu tähän työhön. Tarkoituksena on tuottaa suositus niistä malleista, joilla vanhemmuutta voidaan tukea ja joihin liittyy myös tutkimuksellista/vaikuttavuutta koskevaa tietoa. Tämä työ liittyy myös toimenpiteeseen, joka kuvattu luvussa 2.4.2.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että koska suunnitelman teossa on sekä sosiaalihuollon sisällä että sosiaali- ja terveydenhuollon sisällä erilaisia tarpeita, olisi lähtökohtaisesti lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vanhemmille laadittava sosiaalihuollon palvelusuunnitelma, joka tarvittaessa yhteen sovitetaan terveydenhuollon suunnitelman kanssa. Esimerkiksi lapsen vanhemman yksityiskohtaista terveydentilan hoidon suunnitelmaa ei ole tarpeen sisällyttää lastensuojelun kautta tehtäviin suunnitelmiin.

Valmisteilla olevassa sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksessa sosiaalihuoltolakiin esitetään asiakasprosessia määritteleviä säännöksiä, joiden tavoitteena on yhdenmukaistaa sosiaalihuollon asiakkaan asemaa ja parantaa sosiaalihuollon laatua. Laki pitäisi sisällään asiakkaiden ohjaamisen ja neuvonnan palvelujen piiriin, palvelutarpeen selvityksen, omatyöntekijän sekä tarpeen mukaisen tehostetun eri sektoreiden tuen. Lisäksi esitetään asiakkaalle tehtäväksi palvelusuunnitelma aina silloin, kun se edesauttaisi tavoitteiden saavuttamista määräajassa tai laadukkaan pitkäaikaisen tuen järjestämistä. Sosiaalihuoltolain mukaista suunnitelmallista työskentelyä ja sekä lain mukaisia palveluja, kuten päihdehuollon palveluja, voitaisiin tarjota lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vanhemmille. Ohjeistus vanhemman palvelusuunnitelman laatimisesta voidaan julkaista käsikirjassa.

Aikataulu:	2014
Toteuttajataho:	Sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Kuntaliitto & muut yhteistyökumppanit

2.3.7 Raskaana olevien henkilöiden subjektiivinen oikeus sosiaalihuollon päihdepalveluihin

Selvitysryhmän ehdotus: Päihteitä väärinkäyttävillä raskaana oleville äideille säädetään subjektiivinen oikeus päästä kiireellisesti hoitoon. Olemassa olevien hoitopaikkojen jatkuminen on turvattava ja hoitopaikkoja on perustettava lisää niin, että jokainen hoitoon hakeutuva äiti saa välittömästi hoitopaikan.(26)

Toimenpide: Raskaana oleville päihteiden käyttäjille säädetään oikeus saada välittömästi riittävät sosiaalihuollon päihdepalvelut

Suomessa raskaana olevan käytössä on samat päihdepalvelut kuin muillakin henkilöillä. Lisäksi on olemassa päihteiden käyttäjille ja heidän perheilleen suunniteltuja ensikoteja ja hoitoyksiköitä. Raskaana oleva voi hakeutua näihin itse tai neuvolan ohjaamana. Isommissa kunnissa on päihdepalveluja tarjoavia A-klinikoita tai yhdistettyjä mielenterveys- ja päihdetyön palveluja tarjoavia yksiköitä sekä katkaisuhuoltoja ja päihdekuntoutusta tarjoavia yksiköitä ja omia ehkäisevän päihdetyön yksiköitä. Niissä tehdään sekä yksilö- että perhetyötä. Sosiaalihuollossa päihdehuollon palveluja ovat muun muassa a-klinikkatoiminta, päihdekuntoutujien asumispalvelut ja sosiaalinen kuntoutus sekä päihdekuntoutujien päiväkeskus- ja työtoiminta. Kuntien tulee järjestää päihdehuolto kunnassa ilmenevän tarpeen mukaan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon yleisissä palveluissa että päihdehuollon erityispalveluina.

Päihdeongelmasta toipuminen on pitkäaikainen prosessi, jossa voidaan eri vaiheissa tarvita erilaisia hoito- ja tukimuotoja. Päihdepalvelujen monimuotoisuus on nähty tärkeänä säilyttää myös päihdeongelmaisten vanhempien ja perheiden hoidossa. Ensisijaista on varmistaa jokaisen päihteitä käyttävän äidin oikeus hoitoon sekä sosiaalihuollon tukeen ja palveluihin, jotka mahdollistavat äidin päihteettömyyden sekä raskausaikana että sen jälkeen. Tämän lisäksi hoidon tulee antaa tukea vanhemmuuteen. Tältä kannalta hoidon tulee alkaa riittävän varhain ja jatkua riittävän pitkään. Valtaosassa tapauksia raskauden aikana päihteitä ongelmallisesti käyttävä äiti on motivoitavissa vapaaehtoisuuteen perustuen päihteiden käytön lopettamiseen, kun hoitojärjestelmä kokonaisuutena tukee tavoitetta. Tällöin on kyse syntyvän lapsen kehitysvammaisuuden ehkäisystä sekä lastensuojelun sijaishuollon toimenpiteiden ehkäisystä, mikä koskee myös perheen muita lapsia. Lapsen turvallisen kehitysympäristön turvaamisen takia myös muiden perheessä olevien päihteiden käyttäjien tulisi olla hoidon ja tuen piirissä.

Vuodesta 2009 lähtien mielenterveys- ja päihdetyötä on kehitetty kansallisen Mielenterveys- ja päihde -suunnitelman (Mieli-suunnitelma) kautta, joka on osa sosiaali- ja terveysministeriön kansallista sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmaa (KASTE).

Toimenpide toteutetaan sosiaalihuoltolain uudistuksen kautta. Sosiaalihuoltolakiin esitetään uudistuksessa raskaana olevalle oikeutta saada välittömästi riittävät sosiaalihuollon päihdepalvelut. Sosiaalihuollon päihdepalveluun on katsottu kuuluvan päihdetyön ohjaus ja neuvonta sekä päihteiden ongelmakäyttäjille, heidän omaisilleen ja muille läheisilleen suunnatut sosiaalihuollon palvelut.

Aikataulu: 2014–2015

Toteuttajataho: Sosiaali- ja terveysministeriö

2.3.8 Jälkihuollon varhainen valmistelu

Selvitysryhmän ehdotukset:

- Jälkihuollon suunnitelman valmistelu on aloitettava riittävän varhain ja sen on oltava valmiina toimeenpantavaksi viimeistään sijoituksen päättyessä. (22)
- Kunnan velvoitetta jälkihuollon järjestämiseen nuorten tarpeiden mukaan täsmennetään. Kunnan tulee varata voimavarat sijoituksen jatkamiseen täysi-ikäisyyden jälkeen, kun se on nuoren edun mukaista ja hän itse siihen suostuu. (23)

Toimenpide: Jälkihuollon suunnitelman valmistelun aloittamista riittävän varhain tuetaan valtakunnallisesti

Lastensuojelulain 75 § 1 momentin mukaan lapsen oikeus jälkihuoltoon syntyy, kun lapsi on ollut huostaanotettuna ja sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Samoin kun yksin lapsen kohdistunut avohuollon sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta, on kunnalla velvollisuus järjestää jälkihuollon palvelut. Lastensuojelulain 75 § 2 momentin mukaan kunta voi tukea jälkihuollon palveluilla myös nuoria, jotka eivät ole olleet laissa säädetyllä tavalla huostassa tai sijoitettuna avohuollon tukitoimena.

Kunnat toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten jälkihuoltovelvoitetta hyvin eri tavalla, mikä johtaa lasten ja nuorten eriarvoiseen kohteluun. Lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta on tärkeää edistää jälkihuollossa olevien nuorten yhdenvertaisuutta. Siten sijaishuoltopaikalla tai jälkihuoltovastuussa olevalla kunnalla ei saa olla merkitystä siihen, millaiset palvelut jälkihuollossa oleva nuori saa.

Huostaanoton jälkeen on myös tavallista, etteivät kunnat tarjoa aktiivisesti jälkihuollon palvelujaan. Jälkihuollon palvelujen saamisen edellytyksenä on oltava viranomaisten aktiivinen toiminta, eikä nuoren oma motivaatio tai aktiivisuus. Jälkihuollossa tapahtuva tukeminen aloitetaan myös joidenkin nuorten kohdalla liian myöhään, siinä vaiheessa, kun sijaishuolto on jo suunnitellusti päättymässä.

Jälkihuollossa tarvitaan yhtenäiset ohjeet, joiden avulla varmistetaan lasten ja nuorten tasarvoiset tuen ja palvelujen saannin mahdollisuudet. Sijaishuollon päättymisen jälkeen jälkihuollossa tarjottavan tuen ja palvelun tulee rytmittyä osittain päällekkäin sijaishuollon palvelujen kanssa. Näiden kahden prosessin päällekkäisyys ja yhteensovittaminen on nuoren näkökulmasta perusteltua ja usein paras tapa tukea itsenäistymistä, aikuistumista ja/tai irtautumista sijaishuollosta.

Jälkihuollon toteutumisessa on keskeistä lapsen oma osallisuus, mukana oleminen asioista keskusteltaessa ja asioita ratkaistaessa. Osallisuuden mahdollistaminen edellyttää myös vaihtoehtoisista mahdollisuuksista tiedottamista sekä yhdessä lapsen, nuoren ja hänen läheistensä kanssa toteutettavaa arviointia siitä, millaisesta tiedosta, tuesta ja palvelusta eri osapuolet hyötyvät jälkihuoltoprosessin eri vaiheissa.

Lastensuojelun Keskusliitto päivittää vuonna 2004 julkaistun jälkihuolto-oppaan yhteistyössä jäsenyhteisöjensä ja muiden alan keskeisten toimijoiden kanssa. Oppaan laatimisessa hyödynnetään myös jälkihuollosta kokemusta omaavien nuorten asiantuntijuutta. Päivittämisessä huomioidaan lainsäädännössä tapahtuneet merkittävät muutokset sekä kansainvälisten standardien linjaukset. Lisäksi päivittämisessä hyödynnetään olemassa olevia hyviä käytäntöjä. Päivitettyyn jälkihuolto-oppaaseen liitetään uudistusten vaikutukset olemassa oleviin käytäntöihin sekä tehdään lapsen oikeuksien toteutumisen varmistamiseksi ehdotus toimivasta jälkihuollon prosessista. Sosiaali- ja terveysministeriö edistää osaltaan tietoisuutta jälkihuolto-oppaan päivittämisestä ja sen julkaisusta.

Nuoren sijoituksen jatkuminen täysi-ikäisyyden jälkeen (itsenäistymisen tukena) on mahdollista ja toteutuukin jo nykyisin silloin kun se on katsottu tarpeelliseksi. Kunnat käyttivät Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelutilaston mukaan tätä mahdollisuutta 2 104

täysi-ikäiseksi tulleen huostassa olevan nuoren kohdalla vuonna 2011. Tämän vuoksi sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, ettei sijoituksen jatkumista ole tarpeen sääntelyllä vahvistaa, vaan jälkihuollon toimintaan pyritään vaikuttamaan ennemmin ohjauksellisin keinoin, kuten Lastensuojelun käsikirjan avulla.

Sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksessa tavoitteena on vähentää lastensuojelun asiakkuuksia ja siten myös nuorten kohdalla pyrkiä siihen, että riittävä tuki on mahdollista saada, vaikka nuori ei olisikaan jälkihuollon palveluiden piirissä. Sosiaalihuoltolain kokonaisuudistus tulisi sisältämään niin sanotun nuorisopalvelutakuun, jolla voidaan tehostaa vaikeassa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukea. Nuorisopalvelutakuulla tarkoitettaisiin suunnitelmallista ja tehokasta ns. yhden pysäkin työskentelymallia, jossa nuorta tuettaisiin ”maaliin asti”, tavoitteena ulospääsy sosiaalihuollon asiakkuudesta. Keinovalikoimaan kuuluisivat omatyöntekijä, palvelutarpeen selvitys sekä tarpeen mukainen sosiaalinen kuntoutus, tarvittavat terveys-, päihde- ja mielenterveyspalvelut, sekä muu valmennus ja tuki nuoren sosiaalisen vahvistumisen sekä koulutus- ja työelämävalmiuksien edistämiseksi. Nuorisopalvelutakuu täydentäisi nuorisotakuuta, eikä se edellyttäisi lastensuojelun asiakkuutta.

Aikataulu:	2014–2015
Toteuttajataho:	Lastensuojelun keskusliitto Sosiaali- ja terveysministeriö

2.3.9 Tuetut ja valvotut tapaamiset

Selvitysryhmän ehdotus: Lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta lisätään säännökset siitä, missä tilanteissa on lapsen edun mukaista määrätä tapaamiset toteutettaviksi tuettuna tai valvottuina ja miten tällaiset tapaamiset on käytännössä toteutettava. Näiden palvelujen järjestäminen asetetaan kuntien tehtäväksi. (17)

Toimenpide: Sosiaalihuoltolakiin esitetään lisättäväksi säännökset tuetuista ja valvotuista tapaamisista

Uudistuvaan sosiaalihuoltolakiin, jonka ehdotetaan tulevan voimaan 1.1.2015 alkaen, esitetään sisällytettävien säännökset lapsen ja hänen vanhempansa tuetuista ja valvotuista tapaamisista sekä valvotuista vaihdoista. Tapaamisten valvonnalla tai niiden tukemisella turvattaisiin lapsen asemaa tapaamisissa ja huolehdittaisiin hänen turvallisuudestaan tapaamistilanteissa. Tapaamista valvovan tai tukevan henkilön tehtävänä olisi myös toiminnallaan edistää tapaamisen onnistumista ja tukea lapsen ja vanhemman välistä suhdetta esimerkiksi auttamalla lapsen ja vanhemman suhdetta alkuun tai opastamalla käytännön asioissa ja lapsen hoidossa. Valvotut ja tuetut tapaamiset sekä valvotut vaihdot tulisivat perustua tuomioistuimen päätökseen tai sosiaalilautakunnan vahvistamaan sopimukseen, jossa vahvistettaisiin valvonnan tarve sekä se, kuinka usein valvottuja tapaamisia tulee järjestää. Päätöksestä tai sopimuksesta ilmenisi myös, toteutuuko valvonta vanhempien itsensä järjestämänä vai jääkö se kunnan sosiaalitoimen järjestettäväksi.

Jäljempänä kohdassa 2.4.3 toteutettavaksi esitetyn ministeriöiden välisen selvitystyön yhteydessä on syytä käydä läpi myös mahdollisuudet lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamiseen selvitysryhmän esittämällä tavalla.

Aikataulu:	2014–2015
Toteuttajataho:	Sosiaali- ja terveysministeriö

2.4 TOIMENPITEET, JOTKA TOTEUTETAAN VUOSINA 2015–2019

Tähän lukuun on koottu ne toimenpiteet, jotka toteutetaan vuosina 2015–2019. Nämä ehdotukset eivät vaadi erityisiä talouteen liittyviä varauksia, mutta vaativat toteutuakseen pidemmän aikavälin.

2.4.1 Lastensuojelun asiakirjojen laatimisen täsmentäminen asetuksella

Selvitysryhmän ehdotus: Asetuksella tulee säätää tarkemmin lastensuojelun asiakirjojen laatimisesta. (12)

Toimenpide: Selvitetään edelleen, miltä osin on tarve lastensuojelun asiakirjojen laatimisesta antaa tarkempia säännöksiä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

Lastensuojelulain (417/2007) 33§ mukaan lastensuojelun työntekijöiden tulee merkitä lasta tai nuorta koskeviin asiakasasiakirjoihin lastensuojeluasian 26 §:n 1 momentissa tarkoitettua vireille tulosta lähtien kaikki lapsen tai nuoren tarvitsemien lastensuojelutoimenpiteiden järjestämiseen vaikuttavat tiedot sekä toimenpiteiden suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan kannalta tarpeelliset tiedot. Edelleen ko. lain kohdassa todetaan, että lastensuojelun asiakasasiakirjojen laatimisesta voidaan antaa tarkempia säännöksiä sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella. Sosiaalihuollon asiakastietojen käsittelyyn vaikuttavia säännöksiä on mm. laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, sosiaalihuoltolaissa sekä sosiaalihuollon palveluita ja etuuksia koskevissa erityislaeissa, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköistä käsittelyä koskevassa laissa, henkilötietolaissa ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa.

Selvitysryhmän ehdotuksista saadussa lausuntopalautteessa laadukkaan ja huolellisen dokumentoinnin nähdään olevan asiakkaan oikeusturvan toteutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää ja myös tärkeänä nähdään, että asiasta säädetään asetuksella. Lastensuojelun kansallisia, yhtenäisiä dokumentointikäytäntöjä, joita voi soveltaa kaikissa kunnissa ja käytössä olevissa asiakastietojärjestelmissä, kannatetaan, joskin huolena nähdään, että esitys saattaa lisätä sosiaalityön juridisoitumista ja työntekijöiden kuormitusta entisestään. Lastensuojelun dokumentoinnin tulisi palautteen mukaan olla systemaattista ja lasten ja nuorten näkemysten tulisi näkyä kirjauksissa. Haasteena tämänhetkisissä dokumentointikäytännöissä nähdään tapojen ja laadun vaihtelut alueittain, kunnittain ja jopa työntekijöittäin sekä työntekijöiden suuri vaihtuvuus ja epäpätevien työntekijöiden suuri määrä. Olennaista on palautteen mukaan kiinnittää huomiota myös säännöstasoisessa sääntelyssä konkreettisiin työmenetelmällisiin ratkaisuihin. Pääosin dokumentointi nähdään jo nyt hyvin ohjeistettuna. Osallistava dokumentointi saa myös kannatusta aiheutta kommentoineiden keskuudessa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on 15.3.2013 asettanut sosiaalihuollon asiakasasiakirjoja koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmälle toimikaudelle 18.3.–31.12.2013 ja sittemmin jatkanut toimikautta 31.1.2014 saakka. Työryhmän tehtävänä on ollut laatia luonnos hallituksen esitykseksi sosiaalihuollon asiakaskirjoja koskevaksi lainsäädännöksi, arvioida potilasasiakirjoja koskevia säädösmuutostarpeita sekä esittää ehdotus siitä, millä periaatteilla sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja sekä niiden sähköistä kansallista arkistoa koskevaa lainsäädäntöä tulisi jatkossa valmistella ja mahdollisesti yhdentää. Työn edetessä otetaan kantaa siihen, tarvitaanko antaa vielä tarkempia säännöksiä lastensuojelun asiakirjojen laatimisesta sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella.

Aikataulu: 2015–2017
Toteuttajataho: Sosiaali- ja terveysministeriö

2.4.2 Lastensuojelun asiakasprosessin kehittäminen

Selvitysryhmän ehdotukset:

- Lastensuojelutarpeen ja lapsen hyvinvointikehityksen arvioinnissa tulee käyttää strukturoituja, dokumentoituja ja tutkimukseen perustuvia lapsen ja perheen tilanteen arviointimenetelmiä. (8)
- Lastensuojeluprosessin keskeisiin arviointivaiheisiin (lastensuojeluilmoitusten käsittely, lastensuojelutarpeen arviointi, huostaanotto ja sijaishuoltopaikan valinta, asiakkuuden päättäminen) tulee kehittää yhtenäiset toimintamallit. (9)
- Lastensuojeluun tulee perustaa Käypä hoito -suosituksia vastaava järjestelmä, jonka avulla voidaan koota paras käytettävissä oleva tieto kulloisistakin käytännöistä ja antaa niistä kansallisia suosituksia. (10)

Toimenpide: Valtakunnallisella ohjauksella tuetaan lastensuojelun asiakasprosessiin liittyvän arvioinnin kehittämistä selvitysryhmän ehdotusten 8 ja 9 mukaisesti. Lisäksi tavoitellaan sitä, että lastensuojeluun saadaan koottua hyvien käytäntöjen tietopankki.

Osa niistä noin 10 prosentista lausunnonantajista, jotka ottivat kantaa Käypä hoito -suosituksia vastaavan järjestelmän luomiseen, kannattivat sitä. Käypä hoito -suosituksia vastaavan järjestelmän kehittämisen nähtäisiin lisäävän toiminnan vaikuttavuutta ja yhdenvertaisuutta. Käypä hoito-suositus termin nähdään myös osassa lausunnon antaneista istuvan huonosti lastensuojeluun. Moni lausunnonantaja on sitä mieltä, että Käypä hoito -suositusten sijaan yleinen tietopankki hyvistä käytännöistä olisi lastensuojelun alueella toimivampi. Lastensuojelun tukitoimet kun joudutaan käytännössä aina räätälöimään lapsi- ja perhekohtaisesti riippuen kunkin perheen avun ja tuen tarpeesta. Käypä hoito -suosituksia vastaavan järjestelmän luomisen katsotaan vaativan joka tapauksessa ensin pohjakeseen runsaasti tutkimustietoa sekä pitkällä aikavälilläkin toteutettuna erittäin paljon resursseja ja kentällä tapahtuvaa kokeilutoimintaa.

Tähän aihealueeseen liittyy toimenpide/kappale 2.1.4 (kokonaisten palveluprosessien kustannusseuranta ja tietopohjan vahvistaminen) sekä Suomen Kuntaliitossa meneillään oleva vaikuttavuusmittarihanke vuosina 2013–2015. Ohjauksessa voidaan hyödyntää jo tehtyä kehittämistyötä mm. Kaste -hankkeissa, kunnissa ja osaamiskeskuksissa. Tavoitteena on luoda asteittain järjestelmä, joka kokoaisi parhaan käytettävissä olevan tiedon kulloisistakin käytännöistä ja antaisi niistä kansallisia suosituksia. Tietojen kokoamista on mahdollista tehdä eri toimijoiden, kuitenkin niin, että lopputulos kootaan yhteen Lastensuojelun käsikirjan avulla.

Itla - Itsenäisyyden juhluvuoden lastenrahaston säätiö toimii omavarhoiden ohjelmien saatevarjona. Kokonaisuutta yhdistää visio lasten ja nuorten eriarvoisuuden vähentämisestä. Toimintaa suunnitellaan ja käynnistetään rahoituksen mahdollistamisen puitteissa koko ohjelmakauden ajan. Säätiön tarkoituksena on toteuttaa muun muassa "Lapset, nuoret ja perheet satavuotiaassa Suomessa" ohjelman puitteissa koosteen vaikuttavista menetelmistä jotka kohdistuvat lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseen ja kuntouttamiseen. Työn perustaksi luodaan myös kriteerit ja luokittelu näytön määrittämiseksi. Itla on myös yhdessä Itä-Suomen Yliopiston Sosiaali- ja terveysjohtamisen laitoksen sekä Pelastakaa Lapset ry:n kanssa suunnitellut tehtävää, jossa keskiössä on lasten oikeuksien näkyminen kuntien budjetoinnissa. Työn on tarkoitus pitää sisällään analyysiin käsitteistä ja kokonaisuuksista joilla tähdätään lasten

oikeuksien toteutumiseen kunnissa, kirjallisuuskatsaukseen olemassa olevasta tiedosta toimenpiteiden kustannusvaikuttavuudesta, tilasto- rekisterianalyysiin kuntien toimista nykyisellään, seurantavälineen kehittämisen sekä työvälineen juurruttamiseen ja käytön mahdollistamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Lastensuojelun Keskusliitto tukevat edellä kuvattua Itlan kehittämistyötä. Itlan kehittämistyö ei sulje pois muuta tietojen kokoamista ja hyödyntämistä.

Toimenpiteen osat vaativat kaikkiaan pitkäjänteistä kehittämistyötä. Lastensuojelutarpeen selvittämisen menetelmiä ja käytäntöjä kehitetään Lasten Kaste-osaohjelman hankkeissa. Menetelmiin liittyvää tieteellistä tutkimusta kootaan THL:n toteuttamassa LaskeTut-hankkeessa, jonka ensimmäinen teemallinen tutkimuskooste keskittyy lastensuojelun arviointimenetelmiin. Esitetään, että THL asettaa vuonna 2015 kansallisen lastensuojelun asiantuntijaryhmän, jonka tehtävänä on antaa suositus lastensuojelussa käytettävistä arviointimenetelmistä ja työkäytännöistä. Asiantuntijaryhmä loisi suositusten kokoamiseen tarvittavan pidempijänteisen rakenteen.

Aikataulu: 2015–2019

Toteuttajataho: Sosiaali- ja terveysministeriö & yhteistyökumppanit

2.4.3 Lapsen suojelu huoltoriidoissa erityisesti silloin, kun ulkopuolisilla on huoli lapsesta

Työryhmän ehdotus: Sosiaali- ja terveysministeriö, oikeusministeriö ja sisäministeriö selvittävät yhteistyössä, miten lapsen oikeus suojeluun turvataan tilanteissa, joissa on taustalla vanhempien välinen tai toisen vanhemman aiheuttama konflikti lasten huollosta ja tapaamisista ja samanaikainen vanhemman tai ulkopuolisen tahon ilmaisema huoli lapsen turvallisuudesta, terveydestä tai hyvinvoinnista. (18)

Toimenpide: Sosiaali- ja terveysministeriö, oikeusministeriö ja sisäministeriö selvittävät yhteistyössä, miten lapsen oikeus suojeluun turvataan tilanteissa, joissa on taustalla vanhempien välinen tai toisen vanhemman aiheuttama konflikti lapsen huollosta ja tapaamisesta ja samanaikainen vanhemman tai ulkopuolisen tahon ilmaisema huoli lapsen turvallisuudesta, terveydestä tai hyvinvoinnista

Ajatellen perheiden ristiriitatilanteiden ennaltaehkäisyä on tärkeää vahvistaa lapsiperheiden ongelmia ennaltaehkäiseviä palveluita. Vanhemmuutta tukevien ja lapsiperheiden arjen sujuvuutta tukevien palveluiden vahvistaminen onkin yksi käynnissä olevan sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen keskeisistä tavoitteista.

Yksi huomioon otettava, hyväksi koettu kehittämistyö on tehty Suomen sovittelufoorumi ry:n yhteistyössä Helsingin yliopiston kanssa vuonna 2009 käynnistämässä FASPER-hankkeessa. Hankkeessa on tutkittu fasilitatiivisen sovittelun mahdollisuuksia perheiden konfliktien käsittelyssä ja kehitetty uusia toimintamalleja. Keväällä 2014 on julkaistu Perheasioiden sovittelun uudet tuulet - Havaintoja, mallinnuksia ja arvioita FASPER hankkeen pohjalta¹². Julkaisu sisältää sekä kuvausta tehdystä kehittämistyöstä että ehdotuksia siitä, mitä seuraavaksi tulisi perheasioiden sovittelun alueella tehdä. FASPER-hankkeessa on muun muassa kehitetty osallistuneiden kuntien hyväksi kokema, kahdeksan lähiopetuspäivän mittainen koulutuskokonaisuus antamaan valmiudet tehdä sovittelutyötä käytännössä. Julkaisussa esitetään,

¹² Vaula Haavisto, Marina Bergman-Pyykkönen & Synnöve Karvinen-Niinikoski, Helsinki 2014.

että kuntia tuettaisiin perheasioiden sovittelun järjestämisessä; yksittäisten sovittelijoiden koulutus ei nähdä riittävänä, vaan kuntia tulisi tukea myös siinä, miten perheasioiden sovittelu voidaan heidän alueellaan järjestää. Valtion tukea ja kannustusta tavoitteelliseen hyvien sovittelukäytäntöjen juurruttamiseen pidetään tarpeellisena. Perheasioiden sovittelua koskevan lainsäädännön selkeyttäminen ja sovittelun suunnittelu-, ohjaus- ja valvontakäytäntöjen päivittäminen tuodaan esille toimenpiteitä vaativina asioina.

Huoltoriitojen asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu vakinaistettiin keväällä 2014 tehdyillä lainmuutoksilla. Näin sovitteluun liittyvät asiantuntijapalvelut ovat vanhempien taloudellisesta asemasta riippumatta käytettävissä tasavertaisesti eri puolilla maata.

Sisäministeriössä toimineen, perhesurmien ehkäisemistä koskevan tiedonvaihdon kehittämistä selvittäneen poikkihallinnollisen työryhmän tammikuussa 2014 jättämässä loppuraportissa esitettiin yhteensä seitsemän toimenpidettä viranomaisten välisen tiedonvaihdon parantamiseksi. Osa toimenpide-esityksistä on valmisteilla ja ne on tarkoitus saada eduskunnan käsittelyyn syksyllä 2014. Lisäksi sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän päätöksen mukaisesti tehdään kevään 2014 loppuun mennessä tarvittavat muutosesitykset, joiden myötä viranomaisille ja heihin rinnastettaville palvelutuottajille säädetään mahdollisuus ilmoittaa omaloitteisesti poliisille perustellusta epäilystä tai vakavasta huolenaiheesta koskien asiakasta tai asiakkaan läheisen turvallisuutta.

Kaikkiin huoltoriitatilanteisiin sovittelu ei kuitenkaan ole ratkaisu, erityisesti jos kyse on vakavan väkivallan uhasta ja lapsen turvaamisesta. Erovaihe on riskialtis erilaiselle väkivallalle ja väkivalta voi jatkua pitkään eron jälkeenkin. Esimerkiksi entinen puoliso ja lapsi voivat joutua vainoamisen kohteeksi. Rikoslakia (39/1889) muutettiin jo 1.1.2014 alkaen lisäämällä uusi vainoamista koskeva rangaistussäännös (25 luvun 7a §).

Vaikeiden huolto- ja tapaamisriitojen kohteena olevien lasten oikeuksien parantamiseksi tehtävästä jatkotyöstä sovitaan tarkemmin oikeus-, sisä- sekä sosiaali- ja terveysministeriön kesken. Samassa yhteydessä otetaan kantaa selvitysryhmän ehdotukseen siitä, että lapsen asemaa vanhempien eroon liittyvissä huolto- ja tapaamisprosesseissa vahvistetaan tarkentamalla lapsen kuulemista ja mielipiteiden selvittämiseen velvoittavia säännöksiä sekä mahdollistamalla edunvalvojan sijaisen määrääminen lapselle myös huolto- ja tapaamisprosesseissa (selvitysryhmän ehdotus numero 16).

Aikataulu:	2015–2017
Toteuttajataho:	Sosiaali- ja terveysministeriö yhteistyössä oikeusministeriön ja sisäministeriön kanssa

2.4.4 Tehtävärakennesuosituksen tarkistaminen

Selvitysryhmän ehdotukset:

- Lastensuojelu tulee katsoa sosiaalityön erikoistumisalueeksi, jossa päätoiminen työskentely edellyttää erikoistumiskoulutusta. Koulutuksen tulee olla luonteeltaan moniammatillista ja toteutua tiiviissä yhteydessä käytännön lastensuojelutyöhön. Erikoistumiskoulutuksen valmistelua varten tulee asettaa moniammatillinen asiantuntijaryhmä. (14)
- Lasten ja nuorten kanssa yleisissä palveluissa työskenteleville ammattihenkilöille tulee järjestää lyhyempi lastensuojelun täydennyskoulutus, joka antaa tietoa lapsen ja nuoren kasvusta ja kehityksestä sekä vahvistaa ammatillisia valmiuksia työskennellä lapsen, nuoren ja perheiden kanssa. (15)

Toimenpide: Sosiaali- ja terveysministeriö tarkistaa tehtävärakennesuosituksen.

Korkeakoulutettujen erikoistumiskoulutusta on esitetty opetus- ja kulttuuriministeriön ”Asiantuntijuus edellä. Korkeakoulujen uusi erikoistumiskoulutus” -selvityksessä (työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:7). Uudistuksen on ehdotettu tulevan voimaan 1.1.2015 ja muodostavan uuden koulutustyyppin tutkintokoulutuksen ja täydennyskoulutuksen rinnalle. Esityksen mukaisesti erikoistumiskoulutus perustuu työelämän ja työelämässä toimivien asiantuntijoiden ja sellaiseksi tähtäävien tarpeisiin. Uudistus vastaisi toteutuessaan selvitysryhmän ehdotukseen.

Lastensuojelun laatusuosituksen sisältyy myös henkilöstöä koskeva osuus. Laatusuosituksen on kuvattu sitä, miten henkilöstön tehtävänkuviin ja tehtävärakenteeseen on mahdollista vaikuttaa. Keskeinen toimenpide on tehtävärakennesuosituksen uudistaminen.

Sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen yhteydessä esitetään muutoksia lastensuojelulakiin. Yksi uudistus olisi lastensuojelussa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusehtojen kiristäminen. Siinä säädettäisiin lastensuojelulain mukaisissa sosiaalityöntekijän tehtävissä työskentelevän opiskelijan kelpoisuudesta. Jos lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävään ei saataisi pätevyysvaatimukset täyttävää henkilöä, voitaisiin pykälän mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävää hoitamaan ottaa enintään vuodeksi opiskelija, joka valmistuttuaan saa sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 3 §:n mukaisen sosiaalityöntekijän kelpoisuuden. Työn vaativuuden takia sekä asiakkaan edun ja oikeusturvan varmistamiseksi ei tehtävään tulisi voida edes määräaikaaisesti valita muuta henkilöä kuin opiskelija, joka valmistuttuaan saa sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 3 §:n mukaisen sosiaalityöntekijän kelpoisuuden.

Aikataulu:	2015–2019
Toteuttajataho:	Sosiaali- ja terveysministeriö

3 MUITA EHDOTUKSIA

Tähän lukuun on koottu ehdotuksia, jotka eivät ole saaneet lausunnoissa laajasti kannatusta, etenevät osittain osana muuta kehittämistyötä tai jotka vaativat vielä jatkotyötä, että voidaan tehdä päätökset asian vaatimista toimenpiteistä.

Selvitysryhmän ehdotti, että:

- Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon asiakkaina olevien lasten hyvinvointia ja terveydentilaa tulee seurata tarpeen mukaan vuosittaisilla laajoilla terveystarkastuksilla, joiden tulokset otetaan huomioon asiakassuunnitelmaa päivitettäessä. (11)

Tätä ehdotusta ei ole lausuntopalautteessa laajasti kannatettu. Laajat terveystarkastukset ovat jo nykytilanteessa myös lastensuojelun avo- ja sijaishuollon asiakkaina oleville lapsille käytettävissä vuosittain, jos tarvetta tähän on. Laajojen terveystarkastusten tavoitteena yleisestikin on:

- 1) vahvistaa lapsen, vanhempien ja koko perheen voimavaroja, terveyttä ja hyvinvointia
- 2) varhenta perheen ja perheenjäsenten tuen tarpeiden tunnistamista
- 3) varmistaa tuen oikea-aikainen antaminen ja järjestäminen perheelle sekä
- 4) tehostaa syrjäytymisen ehkäisyä ja terveyserojen kaventamista.

Lausuntopalautteesta käy esiin myös se, että ehdotuksen nähdään merkitsevän suurta henkilöstön lisäresursointitarvetta lastenneuvoloihin ja kouluterveydenhuoltoon, eikä sen vuoksi nähdä realistisena tai tarkoituksenmukaisena. Terveystarkastuksia tulisi tehdä vain todellisen tarpeen mukaan ja hyödyntää sitä osaamista, joka kuhunkin tilanteeseen sopii parhaiten. Onkin selvää, että muitakin terveyspalveluja tarvitaan lastensuojelun rinnalla. Asiakkaan tilanne tulisi pystyä kuvaamaan kokonaisuutena asiakassuunnitelmia tehtäessä ja harkita yksilöllisesti, mitkä palvelut ovat asiakkaan tilanteessa sopivia ja tarkoituksenmukaisia.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman, Lasten erikoissairaanhoidon selvittänyt työryhmä on esittänyt, että lastensuojelun piirissä olevia lapsia tulisi priorisoida palvelujärjestelmässä. Lastensuojelun piirissä, erityisesti sijaishuollossa olevilla alaikäisillä on taustassaan yleensä lukuisia pitkäaikaisesti vaikuttaneita psykososiaalisen kehityksen riskitekijöitä. Myös somaattinen sairastavuus on keskimääräistä suurempaa. Lastensuojelun toimien piirissä oleville lapsille tulee taata asiakkuuden alkuvaiheesta lähtien tarvittavat arviot ja toimenpiteet, joilla sekä psyykkistä että somaattista terveyttä voidaan edistää. Työryhmä esitti toimenpideehdotuksinaan, että:

- 1) Perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja lastensuojelun työnjako määritellään selkeästi.
- 2) Kunkin lapsen kohdalla sovitaan eri osa-alueista vastaavat henkilöt.
- 3) Erityistä huomiota tulee kiinnittää preventioon. Lastensuojelun työntekijöiden käyttöön tarvitaan lisää tietoa lasten psykososiaalisen kehityksen edellytyksistä ja riskitekijöistä sekä niiden merkityksestä lapsen ennusteen kannalta. Tarvitaan myös määritettyjä toimintatapoja riittävän tehokkaaseen suojaavien tekijöiden vahvistamiseen ja riskitekijöihin puuttumiseen. Alaikäisten suojaavien tekijöiden vahvistaminen voi toteutua myös päiväkot-, koulu- tai oppilaitosympäristössä.

Työnjaon selkeän määrittelyn tulee työryhmän näkemyksen mukaisesti lähteä terveydenhuollon järjestämissuunnitelman tasolta siten, että suunnitelma laajennetaan sosiaalihuoltoa koskevaksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon integraatio on keskeinen osa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän uudistamista. Näillä kehittämistoimilla parannetaan myös lastensuojelun ja terveydenhuollon palvelujen yhteistyötä ja sitä, että asiakas saisi tarpeensa mukaiset palvelut.

Selvitysryhmä ehdotukset:

- Säännös lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmasta tulee siirtää lastensuojelulaista kuntalakiin osaksi kuntastrategian valmistelua ja seuranta ja laajentaa kattamaan kunnan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisen kokonaisuutena. (54)
- Lastensuojelun laatusuositukset ja valvontaohjelmat tulee yhdistää valtakunnalliseksi lastensuojelun laadunhallintasuunnitelmaksi, jota päivitetään ainakin kerran vuodessa vastaamaan lastensuojelun laadunhallinnan ja valvonnan kulloinkin ajankohtaisiin haasteisiin. (42)
- Lastensuojelulakiin tulee lisätä kunnille velvollisuus arvioida järjestämäänsä lastensuojelua ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua toimintansa ulkopuoliseen arviointiin sekä velvoite laatia vuosittain kuntakertomuksen yhteydessä lastensuojelukertomus, joka toimitetaan aluehallintovirastolle ja jonka sisältö määritetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. (44)
- Sijaishuollon toimintayksikköjen toiminnan laadun seuraamiseksi valmistellaan säännökset määräajoin toistuvasta auditoinnista ja toiminnan sertifiointista, joiden kustannuksista vastaa palvelutuottaja. (45)
- Lastensuojelulain ulkopuolista arviointia varten tulee perustaa riippumattomana asiantuntijaelimenä toimiva lastensuojelun arviointineuvosto. Valtioneuvoston asetuksella annetaan säännökset lastensuojelun arviointineuvoston tehtävistä, kokoonpanosta, toiminnan järjestämisestä ja neuvostossa käsiteltävien asioiden valmistelusta ja toimeenpanosta sekä kansallisen arviointisuunnitelman sisällöstä. (46)
- Valtioneuvoston tulee antaa vuodesta 2015 alkaen neljän vuoden välein eduskunnalle lastensuojelun tavoitteiden toteutumisesta ja tuloksista selonteko, jonka valmistelee lastensuojelun arviointineuvosto. (47)

saivat osakseen eriäviä näkemyksiä. Osa selvitysryhmän ehdotuksista lausuntonsa antaneista pitää lastensuojelulaista muita hallinnonaloja velvoittavien pykälien siirtämistä kyseisten alojen omiin lainsäädäntöihin välttämättömänä, jotta myös näillä aloilla ryhdyttäisiin lapsi- ja perhepalvelujen kehittämiseen. Toisaalta päinvastoin nähdään, ettei hyvinvointisuunnitelman siirtäminen osaksi kuntalakia ole kannatettavaa, vaan sen sisällön fokuoiminen entistä vahvemmin lastensuojelulaissa, sillä lastensuojelun luonteen vuoksi sen merkitystä pitää korostaa, eikä häivyttää suuremman kokonaisuuden sisään. Esimerkiksi lapsiasiavaltuutettu pitää lausunnossaan toisaalta ehdotusta säännösten siirtämistä kuntalakiin hyvänä, mutta ei kuitenkaan riittävänä korjaamaan valtion ja kuntien suunnittelun nykyistä hajanaisuutta. Osa lausunnonantajista kannattaa lastensuojelun laatusuosituksen ja valvontaohjelmien yhdistämistä valtakunnalliseksi laadunhallintasuunnitelmaksi, mutta taas toisaalta tätä yhdistämistä ei nähdä tarpeellisenä tai ainakin siihen suhtaudutaan kriittisesti.

Lastensuojelun arviointia ja valvontaa lausunnonantajat näkisivät systemoittavan ehdotetut lastensuojelulain lisäykset, joissa kunnille asetettaisiin velvollisuus arvioida järjestämäänsä lastensuojelua ja sen vaikuttavuutta sekä osallistua toimintansa ulkopuoliseen arviointiin sekä velvoite laatia vuosittain lastensuojelukertomus. Toisaalta ehdotukset kuntien arviointivelvoitteista ja ulkopuoliseen arviointiin osallistumisesta säännöllisesti eivät saa kannatusta, sillä kunnilla nähdään olevan paljon erilaisia velvoitteita ja valvonta nähdään ensisijaisesti valvontaviranomaistahon tehtävänä ja resursoinnin tarpeena. Lastensuojelun laatua toivotaan esimerkiksi arvioitavaksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman toteutumisen arvioinnin yhteydessä kerran valtuustokaudessa, eikä erillisellä vuosittaisella lastensuojelukertomuksella.

Lastensuojelun laadunhallinta ja valvonta nähdään lausuntojen mukaan toisaalta tärkeinä asioina, mutta niitä ei tulisi tehdä perusasiakastyön kustannuksella, sillä kunnissa kuluu paljon aikaa erilaisten ohjelmien ja suunnitelmien asiakirjojen laatimiseen. Tarkkojen vaatimusten ja ohjeistusten asettaminen vaatii yksityiskohtaista valvontaa ja kirjaamistyötä, minkä nähdään

olevan pois asiakaskohtaisesta työskentelystä. Uusia kustannuksia aiheuttavien tehtävien lisäämistä kunnille ei myöskään nykyisessä taloudellisessa tilanteessa nähdään mahdollisena ilman kuntien voimavarojen lisäämistä.

Valtioneuvostossa on meneillään kunta- ja palvelurakenneuudistukseen liittyen kuntakokeiluja myös valvontaan liittyen. Valvonnassa omavalvonnan kehittäminen on ollut esillä myös jo aiemmin ja on edelleen mahdollinen osaratkaisu edellä kuvattuihin selvitysryhmän ehdotuksiin.

Selvitysryhmä ehdotus lastensuojelulain muuttamisesta niin, että huostaanotto voitaisiin määritellä pysyväksi, kun lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla ei ole realistisesti arvioituna mahdollisuuksia vastata lapsen hoidosta ja kasvatuksesta eivätkä muut vaihtoehdot tilanteen vakiinnuttamiseksi ole mahdollisia (selvitysryhmän ehdotus numero 19), edellyttää jatkoselvitystä. Tärkeänä useissa saaduissa lausunnoissa nähdään, että pysyvän huostaanoton mahdollisuus on nostettu keskusteluun, mutta vielä liian monen asian nähdään jäävän avoimeksi. Avoimeksi jäävät esimerkiksi se, mikä on toimenpiteen suhde perus- ja ihmisoikeuksiin ja perheen yhdistämiseen, kuka tekee arvion edellytyksistä ja miten määritellään pysyvyyteen tarkennetut edellytykset. Haastavan pysyvän huostaanoton mahdollisuudesta tekee se, että huostaanottopäätöstä tehtäessä on varmuudella kyettävä ennustamaan huostaan otettavan lapsen ja hänen perheensä tilannetta äärimmillään 18 vuoden päähän.

Osa lausunnonantajista kommentoi suoraan, että pysyvän huostaanoton mahdollistaminen on arveluttavaa perustuslain ja ihmisoikeussopimusten näkökulmasta, joten se ei ole toivottava kehityssuunta. Pysyvää huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevat edellytykset tulee määritellä lain tasolla täsmällisesti, mikä on tarpeen paitsi lapsen ja perheen asemaan liittyvien perusoikeuksien toteutumisen takaamiseksi, myös sen varmistamiseksi, että lakia soveltavien viranomaisten päätöksille asetetaan mahdollisimman selkeät reunaehdot. Tämän vuoksi asiasta perustellun päätöksen tekeminen edellyttää tarkastelua muun muassa perusoikeuksien kannalta, vertailua nykytilaan sekä kansainvälisen vertailun tekemistä. Myös suhde pysyvään adoptioon on otettava tarkempaan tarkasteluun.

Jälkihuollon ikärajan nostamista 25 vuoteen (selvitysryhmän ehdotus numero 21) kunnat eivät lausunnoissaan yleisesti kannata. Ehdotusta oli kommentoitu yhteensä 37 lausunnonantajaa, joista 20 tahoa ei kannattanut ehdotusta. Ehdotusta kannatti kaikkiaan 17 tahoa, jotka olivat pääosin järjestötoimijoita. Osa lausunnonantajista kannattaa maltillisempaa ikärajan nostoa (esim. 23). Jälkihuoltoikärajan nostamista perustellaan muun muassa sillä, että ikärajan nostaminen olisi merkittävä tekijä nuorten syrjäytymistä ehkäisevässä työssä. Esimerkiksi nuoret, joiden kasvuympäristö on ollut koko kehitysajan huomattavan puutteellinen, ovat erityisen haavoittuvia juuri aikuistumisen kynnyksellä. Ikärajan nosto nähdään tarjoavan erityistä tukea myös nuorille rikoksentekijöille.

Jälkihuoltoikärajan nykyisellään säilyttämistä perustellaan muun muassa sillä, että sosiaali- ja terveyspalvelujen tulee pystyä palvelemaan nykyisen jälkihuoltoikärajan ylittäneitä ilman erillistä velvoitetta ja lastensuojelun mukanaolon pidempään nähdään aiheuttavan yhteistyön hankaluuksia ja päällekkäisyyttä. Lisäksi nähdään vaikeana ymmärtää, mitä lisäarvoa ikärajan nostaminen toisi, kun kyseiselle ikäryhmälle on jo tarjolla aikuisille suunnattuja palveluja, jolloin oleellisena nähdään siirtymävaiheen tuen asianmukainen järjestäminen. Jälkihuoltovoittojen ikärajan nostaminen lisäisi myös lastensuojelun kustannuksia. Ikärajan nostamisen ei myöskään itsessään nähdä ratkaisevan niitä haasteita, joita lastensuojelussa varttuneille nuorilla on aikuisuuden alkuvaiheessa, joten uudistamistehtävä on ikärajan nostoa laajempi. Nähdään, että jälkihuollon toteuttaminen nykyisellään on ongelmallista vaikeasti käytöshäiriöisten/moniongelmaisten ja psyykkisesti sairaiden lasten parissa ja lastensuojelusta voi puuttua kyseisten lasten ja nuorten hoidossa tarvittavaa asiantuntemusta.

Yleisesti jälkihuoltoa koskevan suunnitelman tekemiseen liittyen kommentoidaan, että se tulee tehdä yhteistyössä nuoren kanssa, hänen etunsa mukaisesti ja erityisesti hänen toiveitaan ja näkemyksiään kunnioittaen. Jälkihuollon kehittämisen ja järjestämisen suunnitelmallisuutta tulisi myös korostaa. Vaikka ikärajan muutos nähdään kannatettavana joidenkin asiakkaiden kohdalla, jälkihuoltoa nähdään toisaalta mahdollisena kehittää myös asiakkuuskriteerien avulla ja suuntaamalla sitä erityisesti niille, jotka sitä tarvitsevat. Olennaisena koetaan jälkihuolto-suunnitelman tekeminen riittävän aikaisin ja riittävillä resursseilla. Tämän vuoksi jälkihuollon kehittämistä lähdetään tukemaan ensisijaisesti kappaleessa 2.3.8. kuvatulla tavalla.

Selvitysryhmän ehdotus siitä, että kuntien tulee sitoutua noudattamaan Lasten oikeuksien sopimusta kaikissa lapsiperheiden, lapsia ja nuorten tukea ja palveluja koskevassa valmistelussa ja päätöksenteossa (selvitysryhmän ehdotus numero 52), ei ole myöskään yleisesti kannatettu. Useat lausunnonantajat toteavat, että Lapsen oikeuksien sopimus jo nykyisin velvoittaa kuntia noudattamaan sitä ja erillinen velvoite olisi toisaalta tarpeeton tai tarpeettomasti hämmennystä aiheuttava.

Selvitysryhmä ehdotti myös vahvasti valtiontasoista lastensuojelun strategisen kehittämisen, ohjauksen ja johtamisen sekä lastensuojelun ohjauksen ja valvonnan vahvistamista. Selvitysryhmä ehdotti, että lastensuojelun ohjauksen ja valvonnan voimavaroja tulee lisätä vuoden 2014 talousarvioissa Valviraan yksi henkilötövuosi lastensuojeluun ja jokaisen aluehallintovirastoon yksi henkilötövuosi lastensuojeluun (selvitysryhmän ehdotus numero 43). Valtionhallinnossa lastensuojelun strategista kehittämistä, ohjausta ja johtamista tulee myös selvitysryhmän mukaan vahvistaa ja sille tulee turvata riittävät voimavarat (selvitysryhmän ehdotus numero 48). Nämä ehdotukset vaatisivat toteutuakseen talousarviovarauksia. Vuoden 2014 talousarvioon tehtiin valvonnan voimavarojen lisääviä esityksiä selvitysryhmän ehdotuksen mukaisesti, mutta ne eivät ole toistaiseksi tuottaneet tulosta. Mikäli resurssit ohjauksessa ja valvonnassa pysyvät äärimmäisen niukkoina tai edelleen kapenevat, tarkoittaa se, että lastensuojelun valtakunnallinen ohjaus voi vuosittain kohdentua vain hyvin rajatulle alueelle.

4 SUUNNITELMAN SEURANTA

Sosiaali- ja terveysministeriö seuraa suunnitelman toteutumista muun toiminnan seurantansa yhteydessä. Suunnitelmaa tarkennetaan tarvittaessa ja huomioidaan lastensuojelun toteuttamiseen vaikuttavat muut muutokset yhteiskunnassa.